

Výběr důležitých rozhodnutí
Evropského soudu pro lidská práva
pro justiční praxi z pohledu
Nejvyššího soudu

2/2017

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu

Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.
Členové: JUDr. Antonín Drašík, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Pavel Pavlík,
JUDr. Lubomír Ptáček, JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon,
Mgr. et Mgr. Katarína Šípulová, M. St. (Oxon), Ph.D. (MUNI),
JUDr. Ivo Kouřil
Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXIII, číslo 2/2017

Vychází 20. června 2017.

ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- Kummer proti České republice, č. 32133/11, rozsudek ze dne 27. 3. 2014
- Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011, § 118

OBSAH

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 22567/09 ve věci Brambilla a ostatní proti Itálii	s. 1
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 30083/10 ve věci Karabeyoğlu proti Turecku	s. 8
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 2319/14 ve věci Kitanovska Stanojkovic a další proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii	s. 27
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 33696/11 ve věci K. S. a M. S. proti Německu	s. 35
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 32610/07 ve věci Trevisanato proti Itálii	s. 47
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 62303/13 ve věci Wenner proti Německu	s. 53

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
23. 6. 2016

VĚC Brambilla a ostatní proti Itálii
(rozsudek ve věci Brambilla a ostatní proti Itálii, stížnost č. 22567/09)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 10

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 17 Listiny základních práv a svobod

Klíčová slova:

Svoboda projevu – právo rozšiřovat informace – povinnosti a odpovědnosti – zásah – zásah nezbytný v demokratické společnosti – národní bezpečnost – předcházení nepokojům – předcházení zločinnosti – ochrana práv jiných

K nezákonnosti odposlouchávání rádiové komunikace policejních složek novinářů a k limitům svobody projevu a práva na rozšiřování informací

Autorský komentář:

Předkládaný rozsudek první sekce Soudu předkládá zajímavý pohled na zásah do práva na rozšiřování informací zakotveného čl. 10 Úmluvy. Zatímco se klasické stížnosti na porušení práva na svobodu projevu týkají situací, kdy se novináři obrazejí na Soud poté, co neuspějí u vnitrostátních soudů klasicky v žalobách (kde většinou vystupují jako žalovaní) na ochranu osobnosti, pověsti, jména a podobně, projednávaná věc se týká opatření přijatých vůči novinářům majícím základ v italských trestních předpisech.

Novináři, kteří byli italskými soudy obviněni z držení a užití radiofonních přístrojů, kterými byli schopni odposlouchávat důvěrnou komunikaci policejních složek, tentokrát se svojí stížností směřující na porušení daného práva neuspěli, neboť i zájem na informování veřejnosti nemůže podle Soudu ospravedlnit porušování trestních předpisů, a to při vědomí silného veřejného zájmu na zachování důvěrnosti komunikace policejních složek. Soud tak při pečlivém zvážení principu proporcionality potlačil zájem veřejnosti na informování o věcech veřejného zájmu.

(zpracoval Mgr. Aleš Pavel)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovateli jsou ředitel lokálních novin vydávaných online a dva novináři pracující pro toto periodikum.

V rámci své novinářské činnosti využívali stěžovatelé radiofonní přístroje, které umožňovaly přístup k frekvencím užívaným obecní a státní policií, zjišťovali tak obsah jejich komunikace, aby mohli co nejrychleji získané informace publikovat.

Dne 1. 8. 2012 stěžovatelé odposlechli, že se státní policie chystá přijet na místo, kde mají být ukryty nelegálně držené zbraně. Chvilí poté, co policie dorazila na místo, druhý a třetí stěžovatel. Policie byla vybavena povolením k prohlídce a prohledala auto stěžovatelů, v němž našla přístroje určené k odposlechu radiokomunikace. Následně se policie vydala do redakce novin, kde stěžovatelé pracovali, a zabavila zde přijímače napojené na frekvenci policie.

Proti stěžovatelům bylo zahájeno trestní řízení. V případě prvního a druhého stěžovatele to bylo pro nezákonnou instalaci ilegálních odposlouchávacích zařízení určených k odposlechu komunikace bezpečnostních složek a v případě třetího stěžovatele z důvodu přijímání této komunikace.

Dne 9. 11. 2004 byli stěžovatelé zproštěni obvinění soudem v Leccu, který uvedl, že ve světle čl. 15 Ústavy musí být předmětná ustanovení trestního práva vykládána tak, že chráněna je výhradně důvěrná komunikace. Pokud odposlouchávané bezpečnostní složky používaly nezabezpečené způsoby komunikace, nelze její odposlouchávání hodnotit jako porušení zákona. Držení a užití odposlouchávacích zařízení není samo o sobě zakázáno.

Proti rozsudku se odvolalo státní zastupitelství. Rozsudkem ze dne 15. května 2007 odvolací soud v Milánu odsoudil prvního a druhého stěžovatele k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku a tří měsíců a třetího stěžovatele k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců. Výkon všech uložených trestů podmíněně odložil. Shledal, že novela trestního zákona rozšířila trestnost na všechny odposlechy komunikace na dálku, včetně komunikace mezi bezpečnostními sbory. Dále též uvedl, že důvěrný charakter komunikace byl zřejmý. Trestat odposlechy bezpečnostních sborů považoval za nezbytné pro ochranu národní bezpečnosti a veřejného pořádku.

Rozsudkem ze dne 28. 10. 2008 kasační soud potvrdil závěr odvolacího soudu, že šlo o důvěrnou komunikaci, a uvedl, že takový závěr je v souladu s dřívější judikaturou kasačního soudu. Pokud jde o argument stěžovatelů, že tím byla porušena jejich svoboda projevu, kasační soud uvedl, že zájem na této svobodě nemůže převážet v případě nelegálních odposlechů komunikace bezpečnostních sborů.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

32. Odkazující na čl. 10 Úmluvy, stěžovatelé si stěžují na provedenou prohlídku svého vozidla a sídla redakce, na zabavení rádiových zařízení a na své odsouze-

ní. Jsou toho názoru, že tato opatření představují nepřiměřený zásah do jejich práva na svobodu projevu, a to zejména, pokud jde o jejich přístup jakožto žurnalistů k informacím. Předmětné ustanovení zní:

*„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.
2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“*

A. K přijatelnosti

33. Vláda v první řadě zdůrazňuje, že pokud bude Soud v projednávané věci posuzovat otázku respektování práva stěžovatelů na svobodu projevu, bude se stavět do pozice soudu čtvrté instance, neboť tato otázka již byla vyřešena kasačním soudem.

34. Poznává, že stěžovatelé vznesli argument týkající se svobody tisku (čl. 51 trestního zákoníku) teprve v průběhu řízení před kasačním soudem. Proto by předmětná stížnost měla být odmítnuta pro nevyčerpání opravných prostředků podle ustanovení čl. 35 odst. 1 a 4 Úmluvy.

35. Vláda se domnívá, že skutkový stav předložený Soudu k posouzení nespadá do rozsahu práva na svobodu projevu zaručenou čl. 10 Úmluvy, neboť stěžovatelé nebyli odsouzeni za vyjádření nějakého názoru nebo publikování určité informace, ale za to, že nelegálně odposlouchávali komunikaci, která byla ze zřejmých důvodů s ohledem na veřejnou bezpečnost důvěrná.

36. Pokud jde o nevyčerpání opravných prostředků, stěžovatelé uvádějí, že neboť v první instanci byli zproštěni obvinění, neměli důvodu odvolávat se na zákonnou výjimku zakotvenou v ustanovení čl. 51 trestního zákoníku v dřívější fázi řízení než před kasačním soudem.

37. Stěžovatelé uvádí, že rádiové frekvence, o které se jedná, byly volně dostupné. Nadto zpochybňují také názor vlády, která se domnívá, že neutrpěli zásah do svého práva informovat. K tomu poukazují na to, že Soud již v minulosti dovedl aplikovatelnost čl. 10 v případech odsouzení z důvodu komunikování důvěrných informací ve stadiu předběžného šetření (Laranjeira Marques da Silva proti Portugalsku, stížnost č. 16983/06, rozsudek ze dne 19. 1. 2010) nebo souvisejících se státním tajemstvím (Stoll proti Švýcarsku [VS], stížnost č. 69698/01,

rozsudek ze dne 10. 12. 2007) nebo též ve věci přetisknutí částí trestního spisu v knize (Dupuis a ostatní proti Francii, stížnost č. 1914/02, rozsudek ze dne 7. 6. 2007).

38. Stěžovatelé popírají poprvé ve své odpovědi na podání vlády, že by zásah policie byl organizovaný.

39. Soud nejprve uvádí, že projednávaná stížnost nepředstavuje porušení práva na spravedlivý proces [viz Contrada proti Itálii (č. 2), stížnost č. 7509/08, rozsudek ze dne 11. 2. 2014, § 70; a *a contrario* mimo jiné Gäfgen proti Německu [VS], stížnost č. 22978/05, rozsudek ze dne 1. 6. 2010, § 162] a že je obecným pravidlem, že role Soudu jako čtvrté instance může být zhodnocena.

40. Pokud jde o nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků, Soud uvádí, že stěžovatelé vznesli námitku v prvním stadiu řízení, kdy mělo smysl ji uplatnit. Námitky vlády je proto třeba odmítnout.

41. Soud shledává, že vláda dále popírá, že by stěžovatelé utrpěli zásah do jejich práva na svobodu projevu. Čl. 10 Úmluvy by se proto neměl v daném případě aplikovat. Soud připomíná, že jakožto novináři stěžovatelé namítají, že byli odsouzeni za to, že se dostali k informacím, které italský právní systém klasifikuje jako důvěrné.

42. Soud konstatuje, že příklady judikatury, na které se stěžovatelé odvolávají za účelem podložení tvrzení, že existuje právo informovat, se zakládají na jiném skutkovém základu než projednávaný případ, neboť se týkají sankcionování, které následovalo po zveřejnění určitých informací.

43. Soud uvádí, že nedávno dospěl k závěru, že lze čl. 10 aplikovat na případy týkající se jednání novináře, který se během demonstrace odmítl podvolit příkazům policie a přezkoumal opatření, která byla přijata (Pentikäinen proti Finsku [VS], stížnost č. 11882/10). V každém případě Soud uvádí, že žádný z výše uvedených případů se nedotýká dosud neřešené otázky odposlechu důvěrné rádiové komunikace mezi členy bezpečnostních složek v průběhu výkonu jejich funkce novinářem.

44. Nabízí se proto otázka, zda případ stěžovatelů spadá do působnosti čl. 10 Úmluvy. Soud však nepovažuje za nezbytné tuto otázku vyřešit, neboť i za předpokladu, že by došlo k zásahu do práv garantovaných tímto ustanovením, byl by takový zásah ospravedlnitelný z důvodů uvedených níže (viz § 57–68).

45. Soud nakonec konstatuje, že námitka stěžovatelů týkající se organizovanosti zásahu policie byla vznesena až poté, co byla stížnost zaslána vládě. Proto nebyla součástí stížnosti, jež byla předmětem podání stran (viz Piryanik proti Ukrajině, stížnost č. 75788/01, rozsudek ze dne 19. 4. 2005, § 19–20; Gallucci proti Itálii, stížnost č. 10756/02, rozsudek ze dne 12. 6. 2007, § 55–57; a M. C. a ostatní proti Itálii, stížnost č. 5376/11, rozsudek ze dne 3. 9. 2013, § 54). Soud je proto toho názoru, že její projednání není na místě.

46. Soud konstatuje, že ve zbylé části není stížnost zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a že netrpí ani jinými nedostatky, pro které by byla nepřijatelnou. Prohlašuje ji proto za přijatelnou.

B. K meritů

(…)

2. Posouzení Soudu**a) K existenci zásahu předvídaného zákonem a ke sledování legitimního cíle**

49. Soud připomíná své pochybnosti o tom, zda vůbec došlo k zásahu do svobody projevu stěžovatelů. I za předpokladu, že by bylo lze čl. 10 aplikovat, Soud shledává, že prohlídka, zabavení věci a zbavení svobody, k nimž došlo v projednávané věci, byly předvídané zákonem, konkrétně čl. 247 trestního řádu a čl. 253, 617, 617 *bis* a 623 *bis* trestního zákoníku.

50. Soud je toho názoru, že tato opatření sledovala legitimní cíle ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy, zejména ochranu práv třetích osob, a co je důležitější, pokud jde o odposlechy komunikace policejních složek, zejména ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku a prevenci trestné činnosti.

b) K nezbytnosti přijatých opatření v demokratické společnosti*i) Obecné principy*

51. Obecné principy umožňující posoudit nezbytnost zásahu do výkonu svobody projevu byly shrnuty v rozsudku Pentikäinen proti Finsku (cit. výše, § 87–91).

52. V uvedeném rozsudku Soud připomněl, že ochrana, kterou čl. 10 poskytuje novinářům, je podmíněna tím, že jednají tak, aby poskytovali přesné a pravdivé informace respektující principy zodpovědné žurnalistiky (viz mimo jiné *Bladet Tromsø* a *Stensaas* proti Norsku [VS], stížnost č. 21980/93, § 65; *Fressoz* a *Roire* proti Francii [VS], stížnost č. 29183/95, § 54; *Kasabova* proti Bulharsku, stížnost č. 22385/03, rozsudek ze dne 19. 4. 2011, § 61 a 63–68; a *Times Newspapers Ltd* proti Spojenému království, stížnosti č. 3002/03 a 23676/03, § 42).

53. Pojem zodpovědné žurnalistiky nepokrývá pouze obsah informací, které jsou sesbírány a/nebo zveřejňovány žurnalistickými prostředky. Zahrnuje dále také, mimo jiné, legalitu jednání novinářů, a to zejména z pohledu jejich vztahů s orgány veřejné moci při výkonu žurnalistiky (Pentikäinen, cit. výše, § 90).

54. Je dále na místě připomenout, že „navzdory zásadní roli, která náleží médiím v demokratické společnosti, novináři nemohou být zproštěni své povinnosti respektovat normy trestního práva proto, že by jim čl. 10 poskytoval absolutní ochranu (viz mimo jiné *Stoll* proti Švýcarsku [VS], cit. výše, § 102; *Bladet Tromsø* a *Stensaas* proti Norsku [VS], cit. výše, § 65; a *Monnat* proti Švýcarsku, stížnost č. 73604/01, § 66). Jinak řečeno, novinář, který je pachatelem porušení zákona, se nemůže dovolávat exkluzivní trestní imunity – které nepoživají jiné osoby, které vykonávají právo na svobodu projevu – pouze s ohledem na skutečnost, že k porušení zákona došlo při výkonu funkce novináře“ (Pentikäinen, cit. výše, § 91).

55. Nadto veškeré osoby, které vykonávají své právo na svobodu projevu, přijímají zároveň povinnosti a odpovědnost, jejichž rozsah závisí na konkrétní situaci a na použitých technikách (viz např. *Handyside* proti Spojenému království,

rozsudek ze dne 7. 12. 1976, § 49 *in fine*). Tedy navzdory zásadní roli, kterou média v demokratické společnosti mají, nemohou být v principu novináři zbaveni na základě ochrany, kterou jim poskytuje čl. 10, své povinnosti dodržovat trestní předpisy. Odstavec 2 čl. 10 stanoví limity výkonu svobody projevu, které platí i tehdy, informuje-li tisk o závažných otázkách veřejného zájmu (Stoll, cit. výše, § 102 a Pentikäinen, cit. výše, § 110).

56. Soud nakonec připomíná, že pokud jde o posouzení nezbytnosti zásahu do výkonu svobody projevu, Soud zohledňuje vícero kritérií, konkrétně hodnotí jednotlivé zájmy, jednání stěžovatelů, kontrolu vykonávanou vnitřními orgány a proporcionalitu uložené sankce [Stoll, cit. výše, § 153; Pentikäinen, cit. výše, § 112 a 113; a Boris Erdtmann proti Německu (usnesení), stížnost č. 56328/10, rozsudek ze dne 5. 1. 2016].

ii) Aplikace principů v projednávání věci

57. Je namístě v první řadě uvést, že na rozdíl od případů, kdy se novináři na Soud obrátili se stížnostmi dotýkajícími se samotného základu čl. 10 Úmluvy (zejména mimo jiné věc Stoll, cit. výše), projednávaná věc se netýká zákazu publikovat, ale opatření přijatých z důvodů jednání novináře, které bylo podle italského právního systému v rozporu s trestními předpisy.

58. Pro účely posouzení nezbytnosti těchto opatření Soud uvádí, že zájmy, které je v daném případě třeba vyvažovat, jsou na jedné straně veřejný zájem na správném fungování bezpečnostních složek a na straně druhé zájem čtenářů obdržet informace.

59. Jakkoliv je možné oba tyto zájmy považovat za veřejné (viz obdobně Stoll, cit. výše, § 115–116), je nicméně namístě uvést, že veřejný zájem na obeznámení se s různými fakty z lokálních novin nemůže mít stejnou váhu jako zájem veřejnosti obdržet informace o otázkách veřejného a historického zájmu, které mají značný zájem médií, tedy o otázkách, které již Soud v minulosti posuzoval.

60. V tomto kontextu připomíná, že ve věci Stoll (cit. výše) šlo o zveřejnění informací týkajících se odškodnění obětí holocaustu. Rozsudek Pentikäinen (cit. výše) se týkal zveřejnění informací týkajících se demonstrací proti euroasijskému propojení, tedy tématu, které na národní úrovni výjimečně rezonovalo.

61. Soud uvádí, že nebylo stěžovatelům zakázáno, aby veřejnost seznamovali s různými fakty. Jejich odsouzení se týkalo výhradně držení a užití radiofonních přístrojů za účelem získat co nejrychleji informace prostřednictvím odposlouchávání důvěrné komunikace policejních složek. Tyto hranice zákazu musí být velmi silně zohledněny při posouzení jeho proporcionality.

62. V tomto kontextu Soud uvádí, že rozhodnutí odvolacího soudu v Miláně a kasačního soudu založená na důvěrnosti komunikace mezi bezpečnostními složkami, v nichž soudy z tohoto důvodu dospěly k závěru, že jednání stěžovatelů lze kvalifikovat jako trestný čin, byla řádně odůvodněna. Jejich rozhodnutí opírající

se o konstantní judikaturu kasačního soudu přiznala zásadní roli ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku a prevenci kriminality.

63. Soud uvádí, že podle jeho judikatury (Stoll, cit. výše, § 153; a Pentikäinen, cit. výše, § 112 a 113) je třeba brát při posuzování přiměřenosti zásahu v úvahu tvrdost uložené sankce. V projednávané věci sankce spočívala v odsouzení k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku a třech měsíců pro prvního a druhého stěžovatele a v trvání šesti měsíců pro třetího a dále v zabavení odposlouchávacího zařízení.

64. Soud připomíná, že pojem odpovědné novinářiny předpokládá, že pokud je jednání novináře v rozporu s povinností respektovat trestní normy, musí si být tato osoba vědoma, že se vystavuje hrozící sankci (Pentikäinen, cit. výše, § 110).

65. V projednávané věci ve snaze obdržet informace pro účely jejich publikování v lokálních novinách se stěžovatelé dopustili jednání, které je podle národního práva a konstantní interpretace předpisů kasačním soudem v rozporu s trestními předpisy, které zapovídají odposlouchávání jakékoliv konverzace, která není odposlouchávacím určena, tedy i komunikace policejních složek. Jednání stěžovatelů spočívalo mimo jiné ve využití techniky, kterou běžně využívali při svých novinářských aktivitách (viz § 7 výše).

66. Soud konečně uvádí, že ve svém rozsudku ze dne 15. 5. 2007 odvolací soud v Miláně podmíněně odložil výkon jejich trestů a ve spisu není žádná zmínka o tom, že by stěžovatelé trest odnětí svobody vykonali. Sankce uložené stěžovatelům se tak rozhodně nezdají nepřiměřené.

67. Citovaná judikatura vymezila rozlišování mezi povinností stěžovatelů respektovat vnitrostátní zákony a výkonem jejich novinářských aktivit.

68. S ohledem na výše uvedené Soud dospěl k závěru, že nedošlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Shledává*, že nedošlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

(zpracovala Martina Grochová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
7. 6. 2016
VĚC KARABEYOĞLU
(rozsudek ve věci Karabeyoğlu proti Turecku, stížnost č. 30083/10)

Dotčené články Úmluvy:
čl. 6, 8, 13, 41

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 13 Listiny základních práv a svobod, § 88 odst. 6, odst. 7, odst. 8 a odst. 9 tr. řádu, § 314l tr. řádu

Klíčová slova

Sledovací opatření – odposlechy – právo na respektování soukromého života a korespondence – **účinný prostředek nápravy**

K použitelnosti údajů získaných odposlechem telekomunikačního provozu v disciplinárním řízení a k účinnosti opravných prostředků k přezkoumání zákonnosti odposlechu

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí se zabývá problematikou telefonních odposlechlů a možností účinného prostředku nápravy. Dále rozvíjí předchozí judikaturu ESLP – srov. *Kruslin proti Francii*, stížnost č. 11801/85, *Weber a Saravia proti Německu*, stížnost č. 54934/00, *Kirov proti Bulharsku*, stížnost č. 5182/02, ze které ve vztahu k pojednávané problematice vyplývá, že v zákoně je třeba definovat okruh osob, které mohou být odposlouchávány; okruh trestných činů, při vyšetřování kterých lze odposlechy použít; stanovit, že odposlech musí mít omezenou dobu trvání; proces vyhodnocování, použití a skladování získaných dat; opatření, která je třeba přijmout pro předání dat jiným osobám; a okolnosti, za kterých mohou či musejí být nahrávky zničeny.

Soud zopakoval, že v případě utajovaného sledovacího opatření musí stát dotčené osobě po ukončení vyšetřování, v němž bylo toto opatření použito, též zaručit účinný prostředek nápravy umožňující dovolat se práv a svobod, tak jak jsou přiznány Úmluvou.

Soud uzavřel, že v projednávané věci nedošlo k porušení čl. 8 ve vztahu k použití odposlechlů v rámci trestního vyšetřování vedeného vůči stěžovateli, avšak došlo k porušení uvedeného článku ve vztahu k disciplinárnímu šetření vedenému vůči stěžovateli jako státnímu zástupci, v rámci něhož byly použity údaje získané právě z odposlechlů.

Trestní řád v § 88 odst. 6 v poslední větě stanoví, že v jiné trestní věci, než je ta, v níž byl odposlech a záznam telekomunikačního provozu proveden, lze záznam jako důkaz užít tehdy, pokud je i v této věci vedeno trestní stíhání pro trestný čin uvedený v odstavci 1 § 88, tj. pro zločin s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let odnětí svobody, pro některý z taxativně vyjmenovaných trestných činů nebo pro jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, anebo souhlasí-li s tím uživatel odposlouchávané stanice.

Trestní řád tak významně omezuje použitelnost (řádně opatřených) odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu už v rámci trestního řízení, a tím spíše není možné takový důkazní prostředek užít v řízení správním – např. daňovém (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu, sp. zn. 2 Afs 45/2012).

Stejně tak není možné odposlech a záznam telekomunikačního provozu získaný v trestním řízení připustit jako důkaz v kárném řízení konaném vůči soudci či státnímu zástupci – k tomu srov. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 Ds 7/2005, Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 1 Ds 18/2006, a Nejvyššího správního soudu, sp. zn. 12 Ksz 1/2010.

Povinnost orgánů činných v trestním řízení zničit záznamy z odposlechu, z nichž nevyplývají skutečnosti významné pro trestní řízení, je výslovně upravena v § 88 odst. 7 tr. řádu, a jejich informační povinnost ve vztahu k odposlouchávané osobě se řídí ustanovením § 88 odst. 8, 9 tr. řádu.

Trestní řád odposlouchávané osobě současně umožňuje domáhat se vlastním návrhem u Nejvyššího soudu, a to ve lhůtě šesti měsíců od doručení informace o prováděném odposlechu, přezkumu zákonnosti vydaného příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a jeho provedení. Úprava tohoto řízení před Nejvyšším soudem (§ 314l až § 314n tr. řádu) je však velice kusá a nejasné jsou též důsledky Nejvyšším soudem případně vysloveného porušení zákona buď samotným vydáním příkazu k odposlechu, anebo jeho prováděním.

SKUTKOVÝ STAV

*Stěžovatelem je bývalý turecký státní zástupce. V rámci vyšetřování zločinecké skupiny Ergenekon podezřelý z teroristické činnosti směřující k destabilizaci politického režimu a snahy o vytvoření podmínek k vojenskému převratu bylo po-
jato podezření na stěžovatelovo možné zapojení do této skupiny. Vůči stěžovateli bylo zahájeno jak disciplinární šetření (Ministerstvem spravedlnosti), tak trestní vyšetřování (státním zástupcem). Rozhodnutím soudu ze dne 14. října 2008 byly povoleny odposlechy (včetně nahrávání a vyhodnocování takto získaných údajů) pěti telefonních čísel registrovaných na jméno stěžovatele na dobu tří měsíců. Odposlechy tři z těchto telefonních čísel byly po necelém měsíci zastaveny a zničeny s tím, že je používají jiné osoby (manželka a děti stěžovatele). Ve vztahu ke zby-*

vajícím dvěma čísly bylo dne 14. ledna 2009 požádáno o tříměsíční prodloužení sledovacího opatření, čemuž soud následujícího dne vyhověl. Dne 28. prosince 2009 bylo trestní stíhání vůči stěžovateli zastaveno, neboť nebylo prokázáno, že by stěžovatel poskytoval podporu a pomoc předmětné skupině. Státní zástupce nařídil zničení důkazů získaných během sledování, vyhotovení záznamu o jejich zničení a oznámení uvedeného opatření dotčeným osobám. Dne 31. prosince 2009 byly zničeny přepisy telefonních hovorů a dne 5. ledna 2010 také informační záznamy o těchto nahrávkách.

Stěžovatel se podle svých slov o odposleších dozvěděl z novinového článku. Na jeho následnou žádost o vysvětlení jej Ministerstvo spravedlnosti odkázalo na Státní zastupitelství v Istanbulu, které mu poté potvrdilo odposlechy jeho telefonů s tím, že trestní stíhání bylo vůči němu zastaveno, a zaslalo mu kopii vyšetřovacího spisu. Ministerstvo spravedlnosti pak stěžovatele dne 12. března 2010 informovalo o tom, že rovněž disciplinární šetření vůči jeho osobě bylo zastaveno a důkazy získané prostřednictvím odposlechů byly zničeny.

Stěžovatel považuje předmětné sledování za nezákonné, namítá, že ačkoli byly zničeny kopie odposlechů a jejich přepisy, nebyly v zákonných lhůtách zničeny originály a jeho rodina nebyla následně informována o tom, že byla sledována.

PRÁVO A RELEVANTNÍ VNITROSTÁTNÍ PRAXE

A. Ústava

37. Článek 22 turecké Ústavy ve znění ze dne 17. října 2001, uvádí:

„C. Svoboda komunikace

Článek 22: Všechny osoby mají právo na svobodnou komunikaci. Tajnost komunikace je zaručena.

Komunikace může být narušena a její tajnost lze porušit pouze na základě soudem řádně vydaného rozhodnutí, nebo hrozila-li by v případě zpoždění škoda, na základě písemného příkazu (...) příslušného úřadu a v každém případě pouze pro jeden nebo více z těchto důvodů: ochrana národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, zabránění spáchání trestného činu, zachování veřejného zdraví a dobrých mravů, ochrana práv a svobod jiných. Rozhodnutí příslušného úřadu podléhá schválení soudu ve lhůtě dvaceti čtyř hodin. Soud musí rozhodnout do čtyřiceti osmi hodin, jinak se rozhodnutí v celém rozsahu ruší.“

B. Trestní řád (zákon č. 5271) [TRĚ]

39. (...)

Článek 135

Zachycení, odposlech a nahrávání komunikace

„(1) Existuje-li silné podezření (...) založené na konkrétních důkazech, že byl spáchán trestný čin a že neexistují jiné prostředky k získání důkazů, lze v rámci

vyšetřování nebo stíhání trestného činu přistoupit k zachycení, odposlechu, nahrávání komunikace podezřelého nebo obviněného a k vyhodnocení (takto získaných) údajů (...) na základě rozhodnutí soudu, nebo, hrozila-li by v případě zpoždění škoda, státního zástupce. Státní zástupce musí bezprostředně poté předložit své rozhodnutí soudu ke schválení a soud musí vydat své rozhodnutí do dvaceti čtyř hodin. Po uplynutí uvedené lhůty, nebo pokud soud vydá zamítavé rozhodnutí, musí být opatření státním zástupcem ihned zrušeno.

(2) Nelze nahrávat komunikaci podezřelého nebo obviněného s osobami, které vůči němu mají právo odmítnout svědčit. Pokud je tato okolnost zjištěna po nahrávání, musí být nahraný materiál okamžitě zničen.

(3) Rozhodnutí vydané podle ustanovení odstavce (1) musí obsahovat vytýkaný trestný čin, identitu osoby, vůči níž je opatření prováděno, povahu komunikačního prostředku, telefonní číslo nebo kód, který umožňuje identifikovat spojení, jakož i povahu, rozsah a délku opatření. Opatření lze provádět maximálně tři měsíce; tato lhůta může být jednou prodloužena. Pro trestné činy spáchané v rámci organizované skupiny však může soud, považuje-li to za nezbytné, nad výše uvedené lhůty prodloužit opatření na dobu, jež nepřevyšuje jednotlivě jeden měsíc, a dohromady tři měsíce.

(4) Za účelem zatčení podezřelého nebo obviněného lze přistoupit k lokalizaci mobilního telefonu na základě rozhodnutí soudu, nebo, hrozila-li by v případě zpoždění škoda, státního zástupce. Takové rozhodnutí musí obsahovat číslo mobilního telefonu a délku (sledovacího) opatření. Opatření může být přijato maximálně na tři měsíce; toto období může být jednou prodlouženo.

(5) Rozhodnutí vydaná a opatření přijatá v souladu s tímto článkem jsou během provádění opatření držena v utajení.

(...)

(7) Nikdo nemůže při odposlouchávání nebo nahrávání komunikace jiných překročit zásady a postupy definované tímto článkem.“

Článek 137

(...)

„(4) V případě zničení údajů získaných prostřednictvím zachycení a nahrávání (komunikace) informuje státní zástupce písemně dotčenou osobu nejpozději ve lhůtě patnácti dnů od konce vyšetřování o důvodech, rozsahu, délce a výsledku opatření.“

Článek 138

Důkazy získané náhodně

„(1) Pokud je při prohlídce nebo zabavení získán důkaz, který se nevztahuje k probíhajícímu vyšetřování nebo stíhání a který nasvědčuje spáchání dalšího trestného činu, musí být tento důkaz zachován a ihned o tom zpraven státní zástupce.

(2) Pokud je při sledování komunikace získán důkaz, který se nevztahuje k probíhajícímu vyšetřování nebo stíhání a který nasvědčuje spáchání trestného činu vyjmenovaného v čl. 135 odst. 6, musí být tento důkaz zachován a ihned o tom zpraven státní zástupce.“

C. Nařízení o sledovacích opatřeních

43. Článek 10 odst. 1 nařízení stanoví, že státní zástupce, podezřelý, obviněný, intervenující osoba, oběť, žalovaný, advokát, opatrovník nebo manžel či manželka podezřelého nebo obviněného a předseda Rady telekomunikačních hovorů (viz následující bod) se mohou rozhodnutím vydaným na základě čl. 135 TR bránit, mají-li za to, že jsou v rozporu s těmito ustanoveními nebo tímto nařízením.

D. Trestní zákoník (zákon č. 5237)

46. Články 132 až 137 trestního zákona (TZ) stanoví za protiprávní odposlechy a nahrávání hovorů jiných osob tresty odnětí svobody.

47. Článek 138 TZ stanoví trest odnětí svobody za nezničení údajů, které měly být zničeny, ve lhůtách úředními osobami.

48. Článek 139 TZ stanoví, že: „Ohledně vyšetřování nebo stíhání trestných činů uvedených v této kapitole lze podat stížnost s výjimkou činností nahrávání osobních údajů, nezákonného získání nebo sdělení těchto údajů a jejich nezničení.“

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

56. Stěžovatel s odkazem na čl. 6 a 8 Úmluvy tvrdí, že sledování jeho komunikace, jakož i komunikace jeho manželky a dvou dětí bylo svévolné a nezákonné. Dodává, že tato situace zasáhla do jeho osobní i profesní reputace. Rovněž má za to, že nepředání dokumentů týkajících se sporných odposlechů Ministerstvem spravedlnosti připravilo jeho rodinu o právo na přístup k soudu. Kromě toho uvádí, že předplatil pět telefonních čísel pro celou svou rodinu v rámci dohody o výhodném tarifu pro členy soudních orgánů uzavřené mezi Ministerstvem spravedlnosti a telekomunikačním operátorem; upřesňuje, že čísla, které on sám používá, jsou uvedena v interním telefonním seznamu ministerstva a že tedy bylo velmi jednoduché vyloučit čísla používaná jeho manželkou a dětmi. Konečně tvrdí, že členové jeho rodiny nebyli v rozporu s příslušnými zákonnými ustanoveními v žádném okamžiku informováni o tom, že by byli odposloucháváni.

57. Soud připomíná, že je vzhledem ke všem požadavkům Úmluvy příslušný k posouzení okolností, proti nimž brojí stěžovatel. Ve výkonu tohoto úkolu je oprávněn právně kvalifikovat dotčené skutečnosti, které má s ohledem na různé důkazy, jež má k dispozici, za prokázané odlišně od stěžovatele nebo, je-li to tře-

ba, je posuzovat z jiného úhlu (Rehbock proti Slovinsku, č. 29462, bod 63 CEDH 2000-XII; a Remzi Aydin proti Turecku, č. 30911/04, bod 44, rozsudek ze dne 20. 2. 2007). Soud se rovněž rozhodl přezkoumat výše zmíněné námitky z hlediska čl. 8 Úmluvy, který zní:

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydli a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

A. K přijatelnosti

1. Pokud jde o rodinu stěžovatele

58. Soud poznamenává, že stěžovatel brojí nejen proti odposlechům vůči němu samému, ale rovněž vůči odposlechům týkajícím se jeho manželky a dvou dětí. Tyto osoby však nejenže nejsou ve stížnosti uvedeny jako stěžovatelé, ale stěžovatel ani nepředložil žádné zmocnění nebo, pokud byly děti v rozhodné době z hlediska skutkových událostí nezletilé, osvědčení o příbuzenském vztahu nebo dokument o totožnosti těchto osob. Proto část stížnosti týkající se manželky a obou dětí stěžovatele je *ratione personae* neslučitelná s ustanovením Úmluvy ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) a musí být podle čl. 35 odst. 4 Úmluvy odmítnuta.

2. Pokud jde o stěžovatele

59. Vláda stěžovateli vytýká, že nevyčerpal všechny vnitrostátní právní prostředky nápravy. Příkladem uvádí rozhodnutí ze dne 21. září 2004 vydané Správním soudem v Ankaře. Toto rozhodnutí se týká opravného prostředku v plné jurisdikci podaného proti Ministerstvu vnitra osobou, jejíž telefon byl nezákonně odposloucháván policisty zneužívajícími svou pravomoc. Na základě toho, že dotčení policisté byli státními zaměstnanci, kteří použili technické prostředky úřadu, měl soud za to, že zahájení vyšetřování vůči nim je nezprošťuje odpovědnosti. Žalobci přiznal miliardu tehdejších tureckých liber (okolo 510 eur v době uvedeného rozhodnutí) navýšenou o úroky z prodlení od podání žaloby.

60. Pokud jde o tuto úvodní námitku, Soud uvádí, že rozhodnutí uváděné jako příklad se týká náhrady újmy přiznané v situaci, kdy byla prokázána nezákonnost odposlechů podle vnitrostátního práva. V projednávaném případě však byl dodržen zákonný postup týkající se telefonních odposlechů. Příklad, jehož se vláda dovolává, tedy neprokazuje, že by správní soud přezkoumával, zda bylo dotčené sledování v souladu s právem na soukromý život ve světle judikatury k čl. 8 Úmluvy.

61. Vzhledem k tomu, že část žaloby týkající se pouze stěžovatele není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a že jí nebrání žádný další důvod nepřijatelnosti, prohlašuje ji Soud za přijatelnou.

B. K věci samé

1. Tvrzení stran

62. Stěžovatel považuje telefonické odposlechy, které vůči němu byly prováděny, za svévolné a nezákonné, a to jak v rámci trestního vyšetřování, tak v rámci disciplinárního šetření. Tvrdí, že někteří další soudci či prokurátoři byli od začátku vyšetřování mimo podezření, a má za to, že jeho sledování bylo objektivně a rozumně zcela neopodstatněné. Rovněž uvádí, že:

- nebyly splněny zákonné podmínky, co se týče silného podezření ze spáchání trestného činu a nemožnosti užití jiných prostředků k získání důkazů;

- použití čl. 98 odst. 1 písm. c) nařízení Rady soudních vyšetřovatelů bylo pozastaveno a následně bylo toto ustanovení zrušeno Nejvyšším správním soudem; proto vyšetřovatelé nebyli příslušní k podání žádosti o telefonické odposlechy;

- rozhodnutí o zastavení bylo v této věci vydáno dne 28. prosince 2009, přičemž důkazy získané během odposlechů měly být ihned zničeny a on sám měl být informován ve lhůtě patnácti dnů v souladu s příslušnými ustanoveními; originály sporných nahrávek však byly zničeny mezi 5. a 12. březnem 2010 a on sám byl na toto zničení upozorněn až 12. března 2010.

63. Vláda připouští, že bylo zasazeno do soukromého života stěžovatele. Tento zásah však podle ní byl s odkazem na výše zmíněné vnitrostátní právo v souladu se zákonem. Podle názoru vlády totiž jednání vytýkané stěžovateli spadá pod čl. 135 TR – který má zahrnovat i účast na zločinecké skupině – rozhodnutí o povolení odposlechů byla přijata soudy a byla odůvodněna zejména schopností skupiny Ergekon vyvíjet nebezpečnou činnost, předcházením teroristické činnosti a absencí jiných prostředků k identifikaci členů této skupiny a zjištění informací týkajících se jejich činnosti.

64. Vláda dále odkazuje na soudní rozhodnutí vydaná v této věci a uvádí, že struktura a přísná hierarchie předmětné skupiny, jakož i její schopnost, co se týče činnosti namířené proti národní bezpečnosti a veřejnému pořádku, dostatečně vypovídá o nezbytnosti zásahu. To samé prokazují důkazy získané při prohlídce prostorů politické strany, tedy nejen informace o soukromém životě některých soudců a státních zástupců, ale také o jejich vztazích s určitými osobami nebo subjekty, informace o bezpečnostních opatřeních týkajících se ochrany budov Nejvyššího soudu, např. umístění kamer, stráží a vstupů vybavených kontrolními zařízeními tzv. „x-ray“, jakož i podrobný program návštěv vrchního velitele policejního ředitelství v některých městech. Vláda uzavírá, že vzhledem ke všem těmto důkazům

byl zásah nezbytný a přiměřený sledovanému účelu, tedy k prevenci organizovaného zločinu vůči státním orgánům.

2. Posouzení Soudu

a) *Obecné zásady*

65. Soud potvrzuje, že zásah lze z hlediska čl. 8 ospravedlnit jen tehdy, pokud je v souladu se zákonem, sleduje jeden nebo více legitimních cílů vyjmenovaných v odst. 2 čl. 8 a je nezbytný k dosažení tohoto nebo těchto cílů v demokratické společnosti (viz mimo jiné Valenzuela Contreras proti Španělsku, rozsudek ze dne 30. 7 1998, bod 46, Sbíрка rozsudků a rozhodnutí 1998-V; Kennedy proti Spojenému království, č. 26839/05, bod 130, rozsudek ze dne 18. 5 2010; Dragojević proti Chorvatsku, č. 68955/11, bod 78, rozsudek ze dne 15. 1. 2015; a Roman Zakharov proti Rusku [GC], č. 47143/06, bod 227, rozsudek ze dne 4. 12. 2015).

66. Soud připomíná svou ustálenou judikaturu, podle níž spojení „v souladu se zákonem“ znamená, že sporné opatření musí mít základ ve vnitrostátním právu a být slučitelné s přednostním postavením práva výslovně vyjádřeným v preambuli Ústavy a inherentní účelu a cíli čl. 8. Zákon tak musí dostát, pokud jde o jeho účel, kvalitativním požadavkům (viz mimo jiné Rotaru proti Rumunsku [GC], č. 28341/95, bod 52, CEDH 2000-V; S. a Marper c. proti Spojenému království [GC], č. 30562/04 a 30566/04, bod 95, CEDH 2008; Kennedy, výše citovaný, bod 151; a Roman Zakharov výše citovaný, bod 228).

67. Soud již vícekrát uzavřel, že v oblasti zachycení komunikace nelze „předvídatelnost“ chápat stejně, jako je tomu v jiných oblastech. Ve specifickém kontextu utajovaných sledovacích opatření, jakým je zachycení komunikace, nemůže předvídatelnost znamenat, že by jednotlivec mohl přímo předvídat, kdy mohou úřady odposlouchávat jeho komunikaci takovým způsobem, že by v důsledku toho mohl přizpůsobit své jednání. Nebezpečí svévole je však obzvláště zřejmé tam, kde je moc vykonávána tajně. Požadavek jasných a podrobných pravidel v oblasti zachycení telefonních hovorů se tak jeví nezbytným tím více, že se používané technické metody neustále zdokonalují. Zákon musí být formulován dostatečně jasně tak, aby adekvátním způsobem stanovil, za jakých okolností a v jakých podmínkách zmocňuje veřejnou moc k přijetí takových utajovaných opatření (Malone proti Spojenému království, rozsudek ze dne 2. 8. 1984, bod 67, série A č. 82; Leander proti Švédsku, rozsudek ze dne 26. 3. 1987, bod 51, série A, č. 116; Huvig proti Francii, rozsudek ze dne 24. 4. 1990, bod 29, série A, č. 176-B; Valenzuela Contreras, výše citovaný, bod 46; Rotaru, výše citovaný, bod 55; Weber a Saravia proti Německu (rozh.), č. 54934/00, bod 93, CEDH 2006-XI; Khan proti Spojenému království, č. 35394/97, bod 26, CEDH 2000-V; Association pour l'intégration européenne et les droits de l'homme a Ekimdjiev proti Bulharsku, č. 62540/00, bod 75, rozsudek ze dne 28. 6. 2007; a Roman Zakharov, výše citovaný, bod 229).

68. Navíc vzhledem k tomu, že použití utajovaného sledovacího opatření nepodléhá kontrole dotčených osob ani veřejnosti, byl by „zákon“ v rozporu s přednostním postavením práva, pokud by posuzovací pravomoc přiznaná výkoně moci nebo soudci nebyla limitována. Proto musí definovat rozsah a způsoby výkonu takové pravomoci s dostatečnou jasností tak, aby jedinci poskytl vhodnou ochranu proti svévolnosti (Bykov proti Rusku [GC], č. 4378/02, bod 78, rozsudek ze dne 10. 3. 2009; a Roman Zakharov, výše citovaný, bod 230).

69. Ve své judikatuře k utajovaným sledovacím opatřením formuluje Soud minimální následné záruky proti zneužití pravomoci, které musí zákon obsahovat: povahu trestných činů, u nichž lze vydat příkaz k odposlechu, vymezení kategorie osob, které lze odposlouchávat, stanovení omezení délky provádění opatření, postup pro přezkum, použití a uchovávání získaných údajů, opatření spojená se sdělením údajů jiným osobám a okolnosti, za kterých lze nebo je nutno smazat nebo zničit nahrávky (Amann proti Švýcarsku [GC], č. 27798/95, body 56–58, CEDH 2000-II; Prado Bugallo proti Španělsku, č. 58496/00, bod 30, rozsudek ze dne 18. 2. 2003; a Roman Zakharov, výše citovaný, bod 231).

70. Pokud jde o otázku, zda je zásah „nezbytný v demokratické společnosti“ za účelem dosažení legitimního cíle, Soud uznal, že je-li vyvážen zájem žalovaného státu na ochraně národní bezpečnosti prostřednictvím utajovaného sledovacího opatření na jedné straně a závažnost zásahu do výkonu práva stěžovatele na respektování soukromého života na druhé straně, mají vnitrostátní orgány určitý prostor pro uvážení, co se týče volby konkrétního prostředku k dosažení legitimního cíle ochrany národní bezpečnosti. Tento prostor pro uvážení však jde ruku v ruce s evropskou kontrolou vztahující se jak k zákonu, tak k rozhodnutí, jež jej aplikují. Soud se musí přesvědčit o existenci vhodných a účinných záruk proti zneužití, neboť systém utajovaného sledování určený k ochraně národní bezpečnosti riskuje podkopání, či dokonce zničení demokracie z důvodu její ochrany. Posouzení této otázky závisí na všech dotčených okolnostech, např. povaze, rozsahu a délce případných opatření, důvodech nezbytných k jejich nařízení, příslušných orgánech, které je povolují, vykonávají a kontrolují, jakož i typu právních prostředků poskytnutých vnitrostátním právem. Soud musí zkoumat, zda lze kontrolní postupy zahájení a provádění omezujících opatření označit jako „zásah“, který je „nezbytný v demokratické společnosti“ (Klass a další proti Německu, rozsudek ze dne 6. 9. 1978, body 49, 50 a 59; Kvasnica proti Slovensku, č. 72094/01, bod 80, rozsudek ze dne 9. 6. 2009; Kennedy, výše citovaný, body 153–154; a Roman Zakharov, výše citovaný, bod 232).

71. Přezkum a kontrola utajovaného sledovacího opatření mohou nastat ve třech fázích: ve fázi, kdy je sledování nařizováno, v průběhu jeho provádění nebo po jeho ukončení. Pokud jde o první dvě fáze, vyžaduje povaha a samotný smysl utajovaného sledování provádět bez vědomí dotčené osoby nejen samotné sledování, ale rovněž jeho kontrolu. Jelikož je z povahy věci dotčené osobě zabráněno

podat opravný prostředek nebo se přímo účastnit jakékoli kontroly, jeví se nezbytným, aby existující postupy poskytovaly samy o sobě vhodné a rovnocenné záruky chránící práva jednotlivce. Navíc, aby nebyla překročena hranice nezbytnosti ve smyslu čl. 8 odst. 2, je třeba během kontrolních postupů co nejvěrněji respektovat hodnoty demokratické společnosti. V oblasti, kde je zneužití potenciálně tak snadné v jednotlivých případech a může mít pro celou demokratickou společnost škodlivé následky, je zásadně žádoucí, aby byla kontrola svěřena soudu, neboť soudní moc nabízí nejlepší záruky nezávislosti, nestrannosti a spravedlivého procesu (Klass a další, výše citovaný, body 55–56; a Roman Zakharov, výše citovaný, bod 233).

72. Co se týče třetí fáze, tj. po ukončení sledování, je otázka oznámení sledovacího opatření *a posteriori* nerozlučně spjata s účinností soudních prostředků a tedy s existencí účinných záruk proti zneužití sledování. Dotyčná osoba může v zásadě jen stěžít u soudu zpětně namítat nezákonnost opatření vydaných bez jejího vědomí kromě případů, kdy je na ně upozorněna (Klass a další, výše citovaný, bod 57; a Weber a Saravia, výše citované rozhodnutí, bod 135) nebo pokud – v jiném případě – má za to, že její hovory jsou nebo byly odposlouchávány, má taková osoba možnost obrátit se na soudy, k čemuž je oprávněna i tehdy, pokud ten, kdo je odposloucháván, o tom nebyl informován (Kennedy, výše citovaný, bod 167; a Roman Zakharov, výše citovaný, bod 234).

73. Nicméně absence následného oznámení dotčeným osobám o utajovaných sledovacích opatřeních v okamžiku jejich zrušení nemůže sama o sobě odůvodnit závěr, že zásah nebyl „nezbytný v demokratické společnosti“, neboť právě tato absence informací zajišťuje účinnost opatření představující zásah. Proto je žádoucí dotyčnou osobu upozornit po ukončení sledovacího opatření v okamžiku, kdy oznámení neohrozí účel omezení (viz Weber a Saravia, rozhodnutí, výše citovaný, bod 135; a Roman Zakharov, výše citovaný, bod 287).

b) Aplikace na projednávaný případ

74. Soud bude posuzovat stěžovatelem namítané telefonní odposlechy nejprve co se týče trestního vyšetřování, a poté v rámci disciplinárního šetření.

i) V rámci trestního vyšetřování

75. Telefonní čísla stěžovatele byla odposlouchávána v rámci trestního vyšetřování zločinecké skupiny Ergenekon. Stěžovatel byl s ohledem na důkazy získané během prohlídky podezřelý z účasti nebo napomáhání a podpory předmětné skupiny.

aa) Existence zásahu

76. Odposlouchávání telefonických hovorů stěžovatele představuje „zásah státního orgánu“ ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy do práva stěžovatele na respektování

jeho soukromého života a korespondence (Klass a další, výše citovaný, bod 41). Tento bod ostatně mezi účastníky nebyl sporný.

bb) Odůvodnění zásahu

77. Hlavní otázkou je, zda je tento zásah s ohledem na čl. 8 odst. 2 důvodný, zejména zda byl „v souladu se zákonem“ a „nezbytný v demokratické společnosti“ k dosažení jednoho nebo více cílů vyjmenovaných v uvedeném odstavci.

aaa) Byl zásah v „souladu se zákonem“?

– *Právní základ zásahu*

(...)

81. Článek 22 Úmluvy v části relevantní pro projednávaný případ jasně uvádí, že „komunikaci lze narušit a jeho tajnost porušit pouze na základě soudem řádně vydaného rozhodnutí (...) a v každém případě toliko pro jeden nebo více z následujících důvodů: ochrana národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, zabránění spáchání trestného činu, zachování veřejného zdraví nebo dobrých mravů, nebo ochrana práv a svobod jiných“ (bod 37 výše).

82. Článek 135 TŘ, na kterém soud převážně založil své rozhodnutí o povolení telefonních odposlechů stěžovatele, stanoví, že „pokud existuje silné podezření (*kuvvetli şüphle sebeplerinin varlığı*) založené na konkrétních důkazech, že byl spáchán trestný čin a že neexistují jiné prostředky k získání důkazů, lze přistoupit k zachycení, odposlechu a nahrávání komunikace podezřelého nebo obviněného (...) na základě soudního rozhodnutí (...)“. Článek 135 odst. 6 stanoví, že tato opatření „lze použít pouze v souvislosti s vyjmenovanými trestnými činy: (...) 8. založení zločinecké skupiny, 13. ozbrojená skupina (...) a ozbrojování takových skupin, 14. trestné činy proti státnímu tajemství a špionáž“, na trestné činy je odkazováno příslušnými články trestního zákoníku. Právní úprava proto neumožňuje tzv. předběžné nebo obecné sledování (Klass a další, výše citovaný, bod 51).

83.–85. Soud také uvádí, že případy, v nichž lze přistoupit k odposlechům nebo nahrávání komunikace jiných, jsou taxativně uvedeny v čl. 135 TŘ, dále že příslušný statut a nařízení podrobněji upravují způsoby aplikace ústavních a zákonných ustanovení. Soud proto uzavírá, že pokud jde o sporná opatření odposlechů, existuje pro ně v tureckém právu zákonný podklad. Druhý požadavek vyplývající ze spojení „v souladu se zákonem“, a to dostupnost výše uvedených ústavních a zákonných ustanovení tedy v projednávaném případě nepředstavuje žádný problém. Ostatně v tomto ohledu stěžovatel ani neformuloval žádnou výtku.

– *Předvídatelnost zákona*

86. Pokud jde o třetí požadavek – předvídatelnost „zákona“, Soud musí přezkoumat kvalitu právních norem použitých v projednávané věci, které mají poskyt-

nout určitou ochranu proti svévolným zásahům veřejné moci do práv zaručených čl. 8 Úmluvy.

87.–88. Z požadavku předvídatelnosti „zákona“ vyplývá, že v kontextu zachycení telefonních hovorů musí být záruky, jež upřesňují rozsah a modalitu prostoru pro uvážení orgánů, podrobně uvedeny ve vnitrostátním právu, přičemž kogentně vymezují diskreční pravomoc příslušných orgánů při použití předmětných opatření (Valenzuela Contreras, výše citovaný, bod 60; a Roman Zakharov, výše citovaný, body 228 a 229). K zákonným požadavkům na poskytnutí vhodné ochrany proti některým možným zneužitím viz bod 69 výše; a Kruslin proti Francii, rozhodnutí ze dne 24. 4. 1990, bod 35, série A, č. 176-A; a Valenzuela Contreras, výše citovaný, bod 46).

89. Soud poznamenává, že podle čl. 135 odst. 1 TŘ patří mezi kategorie osob, jež mohou být sledovány, podezřelí nebo obvinění, vůči nimž existuje „silné podezření založené na konkrétních důkazech o tom, že byl spáchán trestný čin“. Další tam stanovenou podmínkou je, že nesmí existovat jiné prostředky k získání důkazů.

90. Soud dále uvádí, že kategorie trestných činů, u nichž lze uložit sledovací opatření, jsou uvedeny v šestém odstavci čl. 135 TŘ. První věta tohoto ustanovení o použitelnosti opatření končí: „Ustanovení tohoto článku týkající se odposlechů, nahrávání a vyhodnocování [takto získaných] údajů lze použít pouze v rámci trestných činů vyjmenovaných výše.“ Sedmý odstavec téhož článku rovněž zdůrazňuje, že sledovací opatření lze aplikovat pouze v rámci limitů tohoto článku a v souladu s tam upravenými postupy.

91. Pokud jde o maximální délku provádění opatření, Soud poukazuje na to, že je upravena tímž článkem. Podle čl. 135 odst. 3 je původní délka použití opatření nejvýše tři měsíce a tato může být prodloužena „jednou“; proto za trestné činy spáchané v rámci organizované trestné činnosti může soud, považuje-li to za nezbytné, rozhodnout nad výše zmíněný limit, o prodloužení opatření o dobu, která jednotlivě nepřekročí jeden měsíc a tři měsíce celkově. Soud poznamenává, že v projednávaném případě byl odposlech telefonních hovorů stěžovatele povolen protním soudem v Istanbulu dvakrát na celkovou dobu šesti měsíců.

92. Pokud jde o nezbytnost splnění vlastních podmínek vyhotovení záznamu zachycené konverzace, Soud uvádí, že toto kritérium upravuje rovněž čl. 137 odst. 2 TŘ. Podle uvedeného ustanovení zmocní státní zástupce osobu – potřebuje-li tlumočnicka, neboť zachycená konverzace je vedena v cizím jazyce – k přepsání nahrávek.

93. Soud také uvádí, že čl. 4 a 27 nařízení týkající se zřízení Rady telekomunikací a postupů a norem ohledně zachycení, odposlouchávání a nahrávání komunikací, jakož i vyhodnocování takto získaných údajů, jasně uvádí, že údaje získané v rámci sledování lze použít pouze za účelem nebo v rámci takového řízení, jako jsou uvedena v čl. 135 TŘ (bod 43 výše a násl.).

94. Konečně, pokud jde o smazání nahrávek, jsou předvídaný dvě možnosti.

Zaprvé „hrozila-li by v případě zpoždění škoda“ ve smyslu čl. 135 odst. 1 TŘ, a odposlechy byly zahájeny na základě rozhodnutí státního zástupce, a příslušný soud rozhodnutí neschválil, nebo uplynula lhůta dvaceti čtyř hodin, musí být opatření ihned zrušeno a nahrávky takto získané musí být zničeny nejpozději do patnácti dnů po ukončení vyšetřování (bod 137 odst. 3 a 4 TŘ). Zadržet je ke zničení nahrávek rovněž přistoupeno v případě zastavení stíhání, a to ve lhůtě patnácti dnů po ukončení vyšetřování (čl. 137 odst. 3 a 4 TZ).

95. Nakonec Soud uvádí další skutečnosti týkající se kvality zákona:

– rozhodnutí o uskutečnění odposlechlů lze vydat pouze za účelem „ochrany národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, zabránění spáchání trestného činu, ochrany veřejného zdraví nebo dobrých mravů, či ochrany práv a svobod jiných“ (čl. 22 Ústavy);

– takové rozhodnutí je v každém případě vydáno nebo schváleno soudem (čl. 22 Ústavy a čl. 135 odst. 1 TŘ);

– musí uvést povahu trestného činu, z něhož je osoba podezřelá či obviněná, totožnost osoby, proti níž je opatření použito, způsob komunikace, telefonní číslo, jakož i povahu, rozsah a délku opatření (čl. 153 odst. 3 TŘ);

– je vyhotoven protokol za účelem uvedení data a hodiny zahájení a konce opatření, jakož i totožnosti osoby, která jej provádí (čl. 137 odst. 1 TŘ);

– dotčená osoba je písemně informována o důvodu, rozsahu, délce a výsledku použitého opatření nejpozději ve lhůtě patnácti dní po ukončení vyšetřování (čl. 137 odst. 4 TŘ);

– za protiprávní odposlech či nahrávání konverzace jiných, jakož i za nezničení údajů, které měly úřední osoby ve lhůtě zničit, je stanoven trest odnětí svobody (čl. 132 až 139 trestního zákona).

– *Závěr*

96. Vzhledem k výše uvedenému Soud uzavírá, že turecké právo obsahuje přísné podmínky, pokud jde o použití sledovacího opatření, jakož i o nakládání s takto získanými údaji. Vnitrostátní právní předpisy účinné v době rozhodné z hlediska skutkových okolností také dostatečně jasně upravovaly rozsah a způsoby výkonu diskreční pravomoci orgánů v oblasti telefonních odposlechlů; vzhledem k tomu, že žádná skutečnost obsažená ve spise neumožňuje dojít k závěru, že vůči stěžovateli byly porušeny dotčené právní předpisy, je třeba uzavřít, že požíval minimální stupeň ochrany požadované přednostním postavením práva v demokratické společnosti.

– *b) Účel a nezbytnost zásahu*

97. Stěžovatel tvrdí, že vnitrostátní orgány rozhodly o tom, že nebudou vyšetřovat ostatní soudce a státní zástupce, přestože jejich jména podle něj figurovala v dokumentech zabavených při prohlídce v prostorách politické strany. Má za to, že ani jedna ze zákonných podmínek upravených v čl. 135 TŘ pro takové sledování,

tedy silné podezření založené na konkrétních důkazech, že byl trestný čin spáchán, a nemožnost využití jiných prostředků k získání důkazů, nebyla v projednávaném případě naplněna, a tudíž nebyl sporný zásah objektivně opodstatněný.

98. Vláda odkazuje na ochranu národní bezpečnosti a veřejného pořádku. Uvádí, že vzhledem k důkazům, zejména přítomnosti stěžovatelova jména v dokumentech zabavených při prohlídce, mohl být rozumně podezříván z účasti ve skupině Ergenekon.

99. Soud uvádí, že účelem čl. 135 TRŘ je skutečně ochrana národní bezpečnosti, veřejného pořádku a předcházení trestným činům. Připomíná, že tyto účely jsou ve vztahu k čl. 8 odst. 2 Úmluvy legitimní (v tomto směru viz Weber a Saravia, výše citovaný, bod 104).

100. Zbývá zodpovědět otázku, zda byl k dosažení těchto cílů namítaný zásah „nezbytným v demokratické společnosti“.

101. V tomto kontextu Soud uznává, že pokud jsou v rovnováze zájmy státu chránící národní bezpečnost za použití utajovaného sledovacího opatření na jedné straně a závažnost zásahu do práva stěžovatele na respektování soukromého života na druhé straně, mají vnitrostátní orgány určitý prostor pro uvážení ve volbě konkrétního prostředku k dosažení legitimního cíle ochrany národní bezpečnosti. Tento prostor pro uvážení však jde ruku v ruce s evropskou kontrolou vztahující se jak k zákonu, tak k rozhodnutí, jež jej aplikují. Soud se musí přesvědčit o existenci vhodných a účinných záruk proti zneužití, neboť systém utajovaného sledování určený k ochraně národní bezpečnosti riskuje podkopání, či dokonce zničení demokracie z důvodu její ochrany. Posouzení této otázky závisí na všech dotčených okolnostech případu, například povaze, rozsahu a délce případných opatření, důvodech nezbytných k jejich nařízení, příslušných orgánech, které je povolují, vykonávají a kontrolují a typu opravného prostředku poskytovaného vnitrostátním právem. Soud musí zkontrolovat, zda lze kontrolní postupy zahájení a provádění restriktivních opatření označit jako „zásah“, který je „nezbytný v demokratické společnosti“ (Roman Zakharov, výše citovaný, bod 232).

102. Soud považuje jistou formu rovnováhy mezi požadavky ochrany demokratické společnosti a ochrany individuálních práv za vlastní systému Úmluvy. Jak také deklaruje preambule Úmluvy „[základní svobody] jsou nejlépe zachovávány na jedné straně účinnou politickou demokracií a na druhé straně společným pojetím a dodržováním lidských práv, na němž závisí“. V kontextu čl. 8 Úmluvy to znamená, že je třeba hledat rovnováhu mezi výkonem práva jednotlivce, jež mu zajišťuje odstavec první, a nezbytností podle odstavce druhého, pokud jde o uložení utajovaného sledování k ochraně demokratické společnosti jako celku (Klass a další, výše citovaný, bod 59).

103. Pokud jde o rozhodnutí podrobit osobu sledování, Soud připomíná, že existence možného podezření předpokládá skutečnosti nebo konkrétní informace, které by přesvědčily objektivního pozorovatele, že dotčený jedinec mohl spáchat

předmětný trestný čin. Skutečnosti vedoucí k podezření nemusí dosahovat stejné úrovně jako té, jež je nezbytná k odůvodnění odsouzení nebo dokonce k vznesení obžaloby, což nastupuje v další fázi trestního vyšetřování (k rozsahu přezkumu v tomto ohledu viz Zahkarov, výše citovaný, bod 260). V kontextu projednávané věci má Soud za to, že mu nenáleží nahrazovat vlastním posouzením posouzení skutkového stavu vnitrostátních soudů, jež jsou lépe vybaveny k vyhodnocení důkazů provedených před nimi (viz *mutatis mutandis* pokud jde o volbu modalit systému sledování, Klass a další, výše citovaný, bod 49).

104. V projednávaném případě Soud konstatuje, že stěžovatel byl sledován na základě podezření z účasti na zločinecké skupině Ergenekon či z poskytnutí pomoci a podpory této skupině, které byla vytýkána činnost usilující o svržení vlády (body 7 a následující výše).

105. Příslušné orgány dospěly k tomuto stupni podezření ohledně stěžovatele poté, co v rámci prohlídky prostorů politické strany objevily některé důkazy; zejména jméno stěžovatele uvedené mezi dalšími jmény soudců a státních zástupců, doprovázené poznámkou, podle níž bylo třeba s ním udržet kontakt. Další dokumenty obsahovaly především podrobné informace o přijatých bezpečnostních opatřeních k ochraně budov Nejvyššího soudu, jakož i o programu návštěv vrchního velitele policejního ředitelství v různých městech (body 8–10 výše).

106. Vzhledem k výše uvedenému má Soud za to, že žádný argument ani skutečnost v projednávané stížnosti neodůvodňuje závěr, podle něhož by trestní spis neobsahoval podle vnitrostátního práva dostatečně konkrétní informace, které by objektivního pozorovatele přesvědčily o tom, že stěžovatel mohl spáchat trestný čin, kvůli kterému byl sledován. Nic také neprokazuje, že by v projednávané věci byly výklad a aplikace zákonných ustanovení použitých vnitrostátními orgány svévolné nebo zjevně nerozumné do té míry, že by činily sporné opatření nezákonným.

107. Kromě toho Soud připomíná, že výše přezkoumal spornou právní úpravu ve světle požadavků na kvalitu zákona (bod 96 výše). Připomíná zejména, že jak čl. 135 TR, tak statut a relevantní nařízení obsahují rozličná ustanovení směřující k co největšímu omezení účinku sledovacích opatření a zajištění toho, že budou vykonávána v souladu se zákonem pod hrozbou trestu odnětí svobody.

108. Vzhledem k těmto dvěma bodům Soud rovnou konstatuje, že: o odposleších stěžovatele bylo rozhodnuto na základě existence podezření, které lze objektivně považovat za rozumné, a toto opatření bylo prováděno v souladu s relevantní právní úpravou; především dotčený odposlech povolil soud z důvodu ochrany národní bezpečnosti a veřejného pořádku; statut a nařízení obsahující přísné podmínky, pokud jde o použití opatření, byly dodrženy v dopise, nakládání se získanými informacemi respektovalo zákonné požadavky a konečně tyto informace byly zničeny v zákonné lhůtě poté, kdy státní zástupce rozhodl o zastavení stíhání.

109. Soud také zdůrazňuje, že stěžovatel byl v požadované lhůtě informován o proběhnutém řízení a použitém opatření, jakož i o skutečnostech ze spisu, které

se jej týkaly (body 22 a 29 výše; viz také Klass a další, výše citovaný, body 55 a následující).

110. Ve světle těchto úvah a po podrobném přezkoumání použité vnitrostátní legislativy v projednávaném případě Soud uzavírá, že zásah do práva stěžovatele upraveného čl. 8 odst. 1 Úmluvy byl nezbytný v demokratické společnosti k ochraně národní bezpečnosti, ochraně pořádku a předcházení zločinnosti, jak je stanoveno v čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

111. Proto má za to, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy, pokud jde o telefonní odposlechy, kterým byl stěžovatel vystaven v rámci trestního vyšetřování vedeného vůči němu.

ii) V rámci disciplinárního šetření

112. Soud poznamenává, že skutečnosti získané během sledování telefonních linek stěžovatele byly rovněž použity v rámci disciplinárního šetření, jemuž stěžovatel čelil.

113. Soud uvádí, že tato situace byla v rozporu s vnitrostátní legislativou v řadě aspektů.

114. Nejprve, čl. 22 Úmluvy ani čl. 135 TŘ, jež vyjmenovávají případy, za nichž lze sledovací opatření použít, neobsahuje disciplinární šetření.

115. Dále čl. 4 a 27 nařízení o zřízení Rady telekomunikačních hovorů a postupů a norem ohledně příjmu, odposlechu a nahrávání komunikace, jakož i vyhodnocení takto získaných údajů, výslovně uvádí, že informace a nahrávky získané v rámci činností podle ustanovení předmětného nařízení lze použít toliko za účelem nebo v rámci řízení tak, jak jsou uvedena v čl. 135 TŘ. V projednávané věci to přitom byla podezření, podle nichž mohl mít stěžovatel vazbu na zločineckou skupinu, která vedla k odposlouchávání jeho telefonních linek (bod 106 výše).

116. Navíc čl. 137 odst. 3 a 4 TŘ předpokládá zničení údajů získaných prostřednictvím sledovacího opatření po ukončení vyšetřování.

117. V projednávaném případě Soud uvádí, že jestli po rozhodnutí o zastavení stíhání ze dne 31. prosince 2009 státní zástupce pověřený trestním vyšetřováním zničil dotčené nahrávky dne 31. prosince 2009 a 5. ledna 2010, zůstala bezpochyby jejich kopie v rukou soudních vyšetřovatelů, kteří tyto údaje použili v rámci disciplinárního šetření zahájeného vůči stěžovateli a kteří přistoupili k jejich zničení až dne 11. března 2010, po ukončení tohoto druhého řízení. Uvedená situace tak představuje dvojí nerespektování zákonné úpravy: použití údajů nad rámec účelu, pro něž byly získávány, a jejich nezničení v požadované lhůtě 15 dnů po ukončení trestního vyšetřování.

118. Přitom v tureckém právu existují ustanovení trestního práva týkající se speciálně těchto otázek, které by měly *a priori* vhodně chránit právo na soukromý život v kontextu projednávané věci. Soud tak poznamenává, že za včasné nezničení údajů, jež měly být po ukončení vyšetřování podle čl. 137 odst. 4 TŘ zničeny ve

lhůtě 15 dní úředními osobami, stanoví čl. 138 trestního zákoníku trest odnětí svobody. Podle čl. 139 trestního zákoníku lze v tomto směru zahájit vyšetřování i tehdy, není-li podána stížnost. Nicméně v projednávané věci žádná informace uvedená vládou nenasvědčuje tomu, že by za tímto účelem bylo zahájeno vyšetřování, ani že by měl stěžovatel k dispozici jiný prostředek nápravy.

119. Soud tak uvádí, že v průběhu disciplinárního šetření vedeného vůči stěžovateli nebylo vnitrostátními orgány respektováno žádné z těchto ustanovení. Proto uzavírá, že pokud jde o disciplinární šetření vedené vůči stěžovateli, nebyl zásah do výkonu jeho práva na jeho soukromý život v „souladu se zákonem“ ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

120. Vzhledem k uvedenému závěru nemusí Soud zkoumat, zda takový zásah byl „nezbytný v demokratické společnosti“ ve smyslu dalšího účelu uvedeného v druhém odstavci tohoto ustanovení (Bykov, výše citovaný, bod 82, rozhodnutí ze dne 10. 3. 2009).

121. Proto došlo k porušení čl. 8, pokud jde o použití údajů získaných prostřednictvím telefonních odposlechů v rámci disciplinárního šetření vedeného vůči stěžovateli.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

122. Stěžovatel namítá porušení čl. 13 na základě toho, že neměl k dispozici žádný účinný opravný prostředek, kterým by mohl napadnout nedodržení kritérií uvedených v čl. 135 odst. 1 TŘ, pokud jde o provádění odposlechů; má za to, že kritéria „silného podezření“ a „nemožnosti získat důkazy jiným prostředkem“ nebyla naplněna.

123. Vláda tuto tezi popírá. Uvádí, že nahrávky, u kterých stěžovatel namítá, že nedostal kopie jejich přepisů, byly zničeny v souladu se zákonem. Dodává, že po rozhodnutí o zastavení stíhání byl stěžovatel řádně informován o existenci tohoto sledovacího opatření a že tak měl možnost obrátit se na správní soudy s přezkumem tvrzeného porušení.

124. Soud poukazuje na to, že tato námitka je spojená s námitkou, která byla přezkoumána výše, a tedy je třeba ji také prohlásit za přijatelnou.

125. Soud opakovaně uvedl, že čl. 13 Úmluvy zaručuje existenci prostředku nápravy ve vnitrostátním právu umožňujícím dovolat se práv a svobod, tak jak jsou přiznány Úmluvou. Toto ustanovení proto vyžaduje vnitrostátní prostředek nápravy, který by umožnil přezkum obsahu „obránné námítky“ založené na Úmluvě a poskytl vhodnou nápravu (De Souza Ribeiro proti Francii [GC] č. 22689/07, body 78–79, CEDH 2012). Rozsah povinnosti, který čl. 13 ukládá smluvním státům, se různí v závislosti na povaze námítky stěžovatele. Státy mají určitý prostor pro uvážení, pokud jde o způsob splnění těchto povinností, které jim ukládá uvedené ustanovení (Jabari proti Turecku, č. 40035/98, bod 48, CEDH, 2000-VIII).

Nicméně prostředek nápravy vyžadovaný čl. 13 musí být v praxi i podle zákona „účinný“ (Kudla proti Polsku [GC] č. 30210/96, bod 157, CEDH 2000-XI).

126. Účinnost prostředku ve smyslu čl. 13 nezávisí na jistotě pro stěžovatele příznivého vyústění. Stejně tak „orgán“, o němž toto ustanovení hovoří, nemusí být nutně soudním orgánem. Proto je třeba k rozhodnutí, zda je nápravný prostředek účinný, zohlednit jeho význam a procedurální záruky, jež sebou přináší (Klass a další, výše citovaný, bod 67). Pokud jde o mimosoudní „orgány“, požaduje Soud ověření jejich nezávislosti (viz např. Leander proti Švédsku, rozhodnutí ze dne 26. 3. 1987, body 77 a 81 až 83, série A, č. 116; Khan, výše citovaný, body 44 až 47, CEDH 2000-V), jakož i procedurálních záruk nabízených stěžovateli (viz *mutatis mutandis*, Chahal proti Velké Británii, rozhodnutí ze dne 15. 11. 1996, body 152 až 154, Sbírka 1996-V). Prostředky nápravy poskytované stěžovateli vnitrostátním právem mohou splnit požadavky čl. 13 v souhrnu, i když jim žádný z nich jednotlivě neodpovídá v celém rozsahu (Rotaru proti Rumunsku Francii [GC] č.28341/95, bod 69, CEDH 2000-V).

127. Pro účely projednávaného sporu musí být „účinný prostředek nápravy“ ve smyslu čl. 13 chápán jako nejúčinnější možný prostředek vzhledem k jeho omezenému rozsahu vlastním všem systémům sledování (Klass a další, výše citovaný, bod 69).

128. Při přezkumu vnitrostátních právních předpisů již Soud uvedl, že podle čl. 137 odst. 4 TŘ musí státní zástupce upozornit dotčenou osobu do patnácti dnů od ukončení vyšetřování. Je tak třeba přezkoumat, zda měl stěžovatel v projednávaném případě od výše uvedeného oznámení k dispozici opravné prostředky.

129. V projednávané věci přitom vláda neuvedla žádný příklad prokazující, že se lze v podobných případech bránit nedodržení kritérií stanovených čl. 135 odst. 1 TŘ, pokud jde o sledovací opatření. Stejně tak nebyl Soud sdělen žádný příklad, pokud jde o kontrolu užívání informací získaných prostřednictvím sledovacího opatření uskutečňovaného v rámci trestního vyšetřování pro účely jiného vyšetřování – v projednávaném případě disciplinárního. Z těchto důvodů nemůže Soud konstatovat, že byl nějaký orgán zmocněn k přezkumu sloučitelnosti opatření s kritérii v Úmluvě za účelem případného poskytnutí vhodné nápravy dotčené osobě (viz *mutatis mutandis*, P. G. a J. H., výše citovaný, bod 86).

130. V tomto ohledu obdobně k závěru uvedenému výše ohledně úvodní námitky (bod 60 výše) Soud zdůrazňuje, že správní opravné prostředky založené na odpovědnosti státu nejsou rozhodné. V příkladu uváděném vládou byly odposlechy uskutečněny při absenci soudního rozhodnutí úředními osobami, jež zneužily své pravomoci.

131. V projednávaném případě byl přitom postup stanovený k tomuto účelu vnitrostátními předpisy dodržen a stěžovatel považuje soudní rozhodnutí, kterým byly povoleny odposlechy jeho telefonních linek, za nepřiměřené, neboť podmínky vyžadované zákonem nebyly naplněny (viz *a contrario* Parlamis proti Turecku,

č. 74288/01, rozhodnutí ze dne 13. 11. 2007, v němž Soud prohlásil stížnost za nepřijatelnou z důvodu zahájení trestního a disciplinárního vyšetřování policistů za nezákonné odposlechy a s ohledem na judikaturu, na niž odkazuje vláda, ve které bylo jiným obětím nezákonných odposlechů přiznáno odškodnění).

132. Vzhledem k výše uvedenému má Soud za to, že skutečnosti ve spise neumožňují uzavřít, že měl stěžovatel k dispozici vnitrostátní opravný prostředek k přezkoumání slučitelnosti zásahu do jeho práva na respektování soukromého života s kritérii Úmluvy, a to ve vztahu jak trestnímu, tak disciplinárnímu vyšetřování. Proto došlo k porušení čl. 13 Úmluvy.

K POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

133. Podle čl. 41 Úmluvy

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

134. Stěžovatel požaduje 50 000 eur jako náhradu majetkové škody. V tomto směru upřesňuje, že jeho pověst byla kompromitována a že byl proto nucen brát předčasný důchod, což zapříčinilo snížení jeho příjmů.

Požaduje také 50 000 eur jako nemateriální újmu.

135. Vláda s těmito požadavky nesouhlasí.

136. Soud nespatřuje příčinnou souvislost mezi konstatovaným porušením a tvrzenou majetkovou škodou a tento nárok zamítá. Naproti tomu má za to, že je třeba přiznat stěžovateli 7 500 eur za nemajetkovou újmu.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost za nepřijatelnou, pokud jde o manželku a obě děti stěžovatele;

2. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou, pokud jde o stěžovatele;

3. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy, pokud jde o telefonní odposlechy, kterým byl podroben stěžovatel v rámci trestního vyšetřování vedeného vůči němu;

4. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy, pokud jde o použití údajů získaných prostřednictvím telefonních odposlechů v rámci disciplinárního šetření vedeného vůči stěžovateli;

5. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 13 Úmluvy.

(Zpracovali JUDr. Antonín Draštík a Mgr. Zuzana Brzobohatá)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
21. 9. 2016
VĚC KITANOVSKA STANOJKOVIC PROTI BÝVALÉ
JUGOSLÁVSKÉ REPUBLICE MAKEDONII
(rozsudek ve věci Kitanovska Stanojkovic a další proti
Bývalé jugoslávské republice Makedonii, stížnost č. 2319/14)

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 2

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 6 Listiny základních práv a svobod

§ 1 odst. 1, § 321 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 2, § 11 zák. č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů

Klíčová slova:

právo na život – oběť trestného činu – poškozený – výkon trestu odnětí svobody
– vykonávací řízení

K povinnosti státu zajistit neprodleně výkon rozsudku ukládajícího trest odnětí svobody pachatelé, jenž spáchal trestný čin proti životu

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí Soudu se zabývá otázkou, zda prodlení státu ve stadiu vykonávacího řízení, nastalé při nezajištění včasného nástupu a výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody pachatelem pravomocně odsouzeným pro trestný čin, jehož objektem je lidský život, může založit ve vztahu k osobám pozůstalým (manželce a dcerám zemřelého) porušení čl. 2 Úmluvy. S poukazem na to, že povinnost států uložená podle uvedeného článku se nevyčerpává splněním povinnosti objasnění skutkových okolností spáchaného činu a zjištění jeho pachatele, nýbrž i jeho odpovídajícím postihem, zdůrazňuje, že vykonávací řízení je integrální součástí trestního řízení vedeného proti pachateli trestného činu. Závazek státu se proto upíná i ke splnění povinnosti zajištění včasného výkonu trestu odnětí svobody pachatelem takového trestného činu. V souladu s východiskem, že je věcí státu, aby si zabezpečil funkční systém, Soud nezohledňuje, že nečinnost orgánů žalovaného státu byla dílem zapříčiněna i faktem neobsazení místa soudce, jenž měl zajistit výkon trestu odsouzeným. Vytykané pochybení, plně přiřitatelné žalovanému státu nastalo v situaci, kdy jeho vlastní legislativa (§ 83 až § 87 zákona o výkonu trestů) zdůrazňovala nutnost neprodleného zajištění výkonu pravomocně uložených trestů

(§ 83 odst. 4) a soudce zajišťujícího výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody činila odpovědným za přijetí všech nezbytných opatření okamžitě či ve lhůtě osmi dnů (§ 85).

Soud shledal porušení čl. 2 Úmluvy, garantujícího ochranu práva na život, v jeho procesním aspektu ve skutečnosti, že v důsledku nečinnosti soudních orgánů žalovaného státu, tj. jejich neospravedlnitelného prodlení při výkonu trestu, setrval *F. T.* po pravomocném odsouzení na svobodě více než osmnáct měsíců, pobýval v blízkosti bydliště stěžovatelek (žil v téže vesnici), a přestože se vůči nim nedopustil žádných hrozeb či jiného konkrétního ohrožujícího jednání, představoval pro ně (jedna stěžovatelka a její dcera byly rovněž při témže skutku napadeny spolupachatelem *S. G.*) pokračující hrozbu.

Z pohledu českého trestního soudnictví je předkládané rozhodnutí třeba považovat za významný impuls k tomu, aby soudy i nadále náležitou pozornost věnovaly vykonávacímu řízení a usilovaly o včasný výkon trestů pachateli závažných trestných činů, zejména pak trestných činů proti životu a zdraví. Vykonávací řízení je i podle českého trestního řádu organickou součástí jednoho řízení vedeného proti pachateli trestného činu. I ve vztahu k němu se uplatňují obecné zásady trestního řízení, mj. zásada rychlosti řízení. Požadavek spravedlivého potrestání pachatele trestného činu obsažený v § 1 odst. 1 tr. ř. směřuje k tomu, aby orgány činné v trestním řízení nejen řádně zjistily jeho trestní odpovědnost, nýbrž i zajistily výkon jemu uloženého trestu. V situaci, kdy řízení proti pachateli trestného činu není vedeno vazebně (a nedochází k jeho převedení do výkonu trestu z vazby, v návaznosti na právní moc odsuzujícího rozsudku), je nezbytné odsouzeného vyzvat k nástupu trestu neprodleně, jakmile k tomu nastanou zákonné podmínky, a následně důsledně dbát na splnění mu uložené povinnosti, k níž je i zákonem motivován (srov. § 88 odst. 3 tr. zákoníku). Při jejím nesplnění je třeba přistoupit k zabezpečení výkonu tohoto trestu, v krajním případě i formou vydání příkazu k dodání odsouzeného do výkonu trestu.

Právní úprava zajištění výkonu trestu odnětí svobody obsažená v tr. ř. (včetně úpravy způsobu rozhodování o žádostech o odklad výkonu trestu – § 322, § 323) vytváří podmínky k tomu, aby s výkonem uložených trestů bylo započato v krátké časové návaznosti na právní moc odsuzujícího rozsudku. Splnění tohoto požadavku nebrání ani úprava mimořádných opravných prostředků (k otázce výkonu trestu, resp. jeho odkladu v situaci napadení pravomocného rozhodnutí dovoláním viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 2944/16).

V oblasti trestního práva hmotného lze v dané souvislosti upozornit na možnost vyvození trestní odpovědnosti a s tím spojeného potrestání odsouzeného nerespektujícího výzvu k nástupu trestu odnětí svobody pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. f) tr. zákoníku. Trestnímu postihu by zásadně neměla bránit výměra takto nenastoupeného trestu (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016, sp. zn. 3 Tdo 446/2016). I tímto způsobem lze

působit na vůli pachatelů trestných činů, obzvláště závažných, aby se podrobili jim uloženým trestům, a plnit tak závazky, které pro Českou republiku z čl. 2 Úmluvy vyplývají.

Z pohledu problematiky řešené v předkládaném rozhodnutí nelze nezmínit, že významnou ochranu poškozenému, jenž se stal obětí trestného činu, poskytuje zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů. Ukládá institucím vyjmenovaným v § 11 odst. 3 informovat oběť, podala-li příslušnou žádost (§ 11 odst. 5), bezodkladně, nejpozději do 24 hodin o propuštění či uprchnutí odsouzeného z objektů, v nichž byla jeho osobní svoboda omezena. Je-li důvodná obava, že oběti hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, jsou vyjmenované orgány povinny zajistit její ochranu a vyrozumění i tehdy, pokud příslušnou žádost nepodala. Za oběť se přitom považuje nejen fyzická osoba pachatelem přímo napadená, nýbrž i osoby vyjmenované v § 2 odst. 3 (tj. mimo jiné příbuzný v pokolení přímém a manžel), byla-li trestným činem způsobena smrt oběti.

SKUTKOVÝ STAV

Obvinění S. G. a F. T., vybaveni černými maskami a kovovým kladivem s dřevěnou rukojetí, dne 25. 10. 2011 v 1:30 hod. po předchozí domluvě zmocnit se movitých věcí za užití násilí v domě stěžovatelek napadli V. K. (manžela první a otce druhé a třetí stěžovatelky), jehož po otevření dveří S. G. okamžitě začal bit kladivem do hlavy a rukou, čímž mu způsobil závažná poranění hlavy (zejm. mulifragmentální zlomeniny lebky doprovázené krvácením pod tvrdou tkáň mozkovou). Krátce poté, co se na místě objevila a začala křičet L. J. (dcera první a sestra druhé a třetí stěžovatelky), napadl bitím do hlavy i ji. Poškozená upadla a předstírala smrt. O. K. S. (první stěžovatelka), jež se snažila zjistit, co se děje, byla v obývacím pokoji napadena mladistvým F. H., jenž jí tvrdými údery způsobil závažná zranění hlavy (zejména dvě výrazné fraktury lebky, krvácení pod měkké pleny mozkové a lézi mozku v oblasti levého spánku). V. K. a L. J. byli dopraveni do nemocnice ve Skopji, kde byli službu konajícím lékařem přijati k hospitalizaci pro život ohrožující zranění. V. K. na následky zranění dne 1. 11. 2011 zemřel, L. J. zůstala v intenzivní péči do 4. 11. 2011.

Dne 3. 11. 2011 státní zástupce požádal, aby soud ve Skopji – soud prvního stupně (dále též „procesní soud“) – zahájil přípravné řízení proti F. T. (v té době sedmnáctiletému) pro trestný čin kvalifikované loupeže, a navrhl jeho vzetí do vazby. Soud téhož dne vzal F. T. na 15 dnů do vazby z důvodu obavy z jeho útěku a maření vyšetřování, zejména ovlivňováním poškozených svědků žijících v jeho sousedství. Výšetřující soudce rozhodnutím ze dne 17. 11. 2011 z týchž důvodů jeho vazbu prodloužil o dalších 15 dnů, avšak 1. 12. 2011 nařídil jeho propuštění z důvodu, že jeho přítomnost u soudu může být zajištěna mírnějšími prostředky (odnětím pasu

a závazkem dostavit se k soudu), když přihlédl též k jeho věku a tomu, že je řádným studentem střední školy. Dne 13. 1. 2012 státní zástupce podal na F. T. a S. G. obžalobu pro uvedenou loupež, již se měli dopustit dne 25. 10. 2011.

O vině obviněných rozhodl soud prvního stupně dne 7. 7. 2012. Shledal S. G. a F. T. vinnými žalovaným trestným činem a podle § 237 odst. 1 trestního zákoníku je odsoudil k trestům odnětí svobody v trvání šesti a pěti let. Rozsudek byl potvrzen rozhodnutími odvolacího soudu ze dne 26. 11. 2012 a Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2013. V návaznosti na to soudce výkonu rozhodnutí (dále „vykonávající soudce“) vyzval F. T. k nástupu výkonu trestu ke dni 30. 1. 2013. Ten dne 17. 1. 2013 požádal o odložení výkonu trestu z důvodu rodinných a zdravotních. Jeho žádost byla zamítnuta rozhodnutími ze dne 21. 1. 2013 a 12. 2. 2013. Dne 21. 2. 2013 nápravné zařízení ve městě Ohrid (zařízení, v němž měl F. T. trest vykonat) informovalo vykonávajícího soudce, že určeného dne trest nenastoupil. Dopisy datovanými 28. 2., 8. 4. a 20. 5. 2013 vykonávající soudce oznámil tuto skutečnost procesnímu soudu ve Skopji – soudu pro mladistvé a žádal pokyny vzhledem k naléhavé povaze řízení. Tyto dopisy zůstaly nezodpovězeny. Obviněný nereagoval ani na novou výzvu vydanou nově jmenovaným vykonávajícím soudcem dne 27. 3. 2014. Na základě sdělení ze dne 2. 5. 2014, že obviněný výkon trestu opět nenastoupil, vydal vykonávající soudce 30. 7. 2014 příkaz k zatčení, na jehož základě byl F. T. dne 10. 7. 2014 zatčen a dodán do výkonu trestu.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. Tvrzené porušení čl. 2 Úmluvy

18. Stěžovatelky namítaly, že prodlení ve výkonu trestu odnětí svobody uloženého F. T. nastalo v důsledku pochybení žalovaného státu a poukázaly na čl. 2 a 8 Úmluvy. Tvrdily, že pro ně bylo nemožné, zvláště pro první stěžovatelku, vrátit se do jejich domu, vzhledem ke skutečnosti, že F. T. žil v jejich blízkosti.

19. Soud, jenž je svrchovaným orgánem ohledně výkladu práva Úmluvy ve vztahu ke skutkové podstatě případu, má za to, že podání stěžovatelek by v tomto ohledu mělo být analyzováno jen podle čl. 2 Úmluvy v jeho procesním aspektu. Ustanovení stanoví: „1. Právo každého na život je chráněno zákonem...“

A. Přijatelnost

20. Vláda nevnesla žádnou námitku vůči přijatelnosti stížnosti.

21. Nehledě na absenci námitky vlády týkající se přijatelnosti stížnosti podle této hlavy, Soud bude řešit problém aplikovatelnosti čl. 2 Úmluvy.

22. Na základě skutkových okolností případu poznamenává, že V. K., zesnulý manžel první a otec druhé a třetí stěžovatelky, zemřel na následky incidentu ze dne 25. 10. 2010. První stěžovatelka, jež byla během něj také napadena, nebyla usmrcena. Avšak skutečnost, že užití síly F. T. vůči první stěžovatelce nevedlo k fatálním následkům,

byla čistě věcí náhody. Je jasné, že první stěžovatelka utrpěla vážná zranění hlavy, která byla posouzena jako život ohrožující (viz bod 8). Fatální následky jednání *S. G.* a *F. T.* vedly domácí soudy k odsouzení obou pro kvalifikovanou loupež. Soud proto usuzuje, že tento článek je vzhledem k okolnostem případu aplikovatelný (*mutatis mutandis*, Sašo Gorgiev proti bývalé jugoslávské republice Makedonii, č. 49382/06, § 38, ECHR 2012 (výňatky); Fedorchenko a Lozenko proti Ukrajině, č. 387/03, § 41, 20. 9. 2012; Rantsev proti Kypru a Rusku, č. 25965/04, § 232, ECHR 2010 (výňatky); a Angelova a Iliev proti Bulharsku, č. 55523/00, § 92–93, 26. 7. 2007).

23. Soud konstatuje, že tato část stížnosti není zjevně neopodstatněná podle čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále shledává, že není nepřijatelná ani na základě jiných důvodů. Proto musí být prohlášena za přijatelnou.

B. Odůvodněnost

1. Tvrzení stran

24. Stěžovatelky, jež nyní žijí ve Francii, namítaly, že stát nemůže zbavit jeho povinnosti podle čl. 2 Úmluvy skutečnost, že žádný vykonávací soudce nebyl jmenován po delší dobu, aby zajistil výkon trestu odnětí svobody *F. T.* (viz bod 14). Jejich tvrzení podle této hlavy se netýkají žádné nové hrozby nebo útoku ze strany *F. T.*, na něž by si mohly stěžovat u příslušných vnitrostátních orgánů, nýbrž pokračující hrozbu, kterou *F. T.* pro stěžovatelky představoval, a pocitu beztrestnosti svého jednání, jehož si užíval do té doby, než vnitrostátní orgány zabezpečily výkon jeho trestu. Byly to hrozba a pokračující tíseň vyvolaná přítomností *F. T.* v jejich okolí, které přinutily žadatelky opustit vesnici a žalovaný stát.

25. Vláda tvrdila, že prodlení ve výkonu trestu odnětí svobody po dobu osmi měsíců nastalo proto, že nebyl jmenován vykonávací soudce, jenž by se věcí zabýval. Skutečnost, že *F. T.* byl pouze krátkodobě uvězněn ve vyšetřovací vazbě (viz bod 6) naznačovala, že není dána obava, že bude nepřípustně ovlivňovat řízení nebo ohrožovat oběti. Zůstával ve stejném domě a podle dostupných materiálů nebylo zjištěno nic, co by nasvědčovalo závěru, že by stěžovatelky ohrožoval. Ty si navíc nestěžovaly u vnitrostátních orgánů, že by jim *F. T.* vyhrožoval nebo je jakkoli ohrožoval. Kromě toho neodůvodnily svá tvrzení, že *F. T.* představoval skutečnou hrozbu pro jejich životy a bezpečí a že jejich strach z návratu do jejich domu je skutečný. Na závěr vláda poukazovala na to, že je možné, že se *F. T.* navrátí do stejného domu po výkonu svého trestu. Za absence jakéhokoli konkrétního jednání vůči stěžovatelkám nemůže být pouhá přítomnost *F. T.* ve stejné vesnici interpretována jako hrozba podle Úmluvy.

2. Hodnocení Soudu

26. Soud opakuje, že čl. 2 Úmluvy ukládá státu povinnost zajistit právo na život přijetím účinných trestněprávních ustanovení určených k zabezpečení efektivního odstranění proti hrozbám právu na život, podpořeného právo aplikujícími orgány

pro prevenci, potlačení a potrestání porušení takových ustanovení. V souladu s povinnostmi státu spadajících pod čl. 2 Úmluvy je vyžadováno, aby vnitrostátní právní systém demonstroval svoji schopnost vynutit trestní právo proti těm, kteří nezákonným způsobem zbavili života jiného (Zubkova proti Ukrajině, č. 36660/08, § 35, rozsudek ze dne 17. 10. 2013; Mojsiejew proti Polsku, č. 11818/02, § 53, rozsudek ze dne 24. 3. 2009, a odkazy v nich citované; Kasap a další proti Turecku, č. 8656/10, § 60, rozsudek ze dne 14. 1. 2014; a Ali a Ayşe Duranovi proti Turecku, č. 42942/02, § 69 a 72, rozsudek ze dne 8. 4. 2008).

27. Požadavek efektivnosti, jenž zahrnuje přiměřenou rychlost provedení, podle čl. 2 Úmluvy slouží, mimo jiné, k udržení veřejné důvěry v dodržování zásad právního státu státními orgány, aby zabránily jakémukoli výskytu nezákonnosti či tolerance vůči protiprávním činům a zajistily účinnou implementaci vnitrostátního práva, které chrání právo na život (Šilih proti Slovinsku [GC], č. 71463/01, § 195, rozsudek ze dne 9. 4. 2009; a Ghimp a další proti Moldavské republice, č. 32520/09, § 44, rozsudek ze dne 30. 10. 2012).

28. Pokud jde o posuzovaný případ, Soud konstatuje, že incident, v němž byl *V. K.* usmrčen a první stěžovatelka vážně zraněna, se stal 25. 10. 2011. Dne 13. 1. 2012 státní zástupce obžaloval *S. G.* a *F. T.* pro kvalifikovanou loupež. Dne 7. 6. 2012 je nalézací soud uznal vinnými a odsoudil *S. G.* a *F. T.* k šestiletému a pětiletému vězení. Soud má za to, že jednání spáchané *S. G.* a *F. T.* bylo takové povahy, že uvěznění bylo nezbytné na základě obavy, že oba jsou hrozbou pro veřejnou bezpečnost. Tento rozsudek se stal konečným 26. 11. 2012, poté, co byl potvrzen v odvolacím řízení (viz bod 6–12), což bylo rok a jeden měsíc po skutku. Rozsudkem ze dne 12. 3. 2013 byly oba výše zmíněné rozsudky potvrzeny Nejvyšším soudem. Stěžovatelé nekritizují průběh tohoto procesu, ani jeho výsledek. Nečiní tak ani Soud, který usuzuje, že požadavek zjištění okolností případu a odpovědných osob byl v tomto případě splněn. Soud je tudíž toho názoru, že orgány žalovaného státu splnily procedurální závazky, které vyvstávají podle čl. 2, co se týče trestního řízení (Zoltai proti Maďarsku a Irsku, č. 61946/12, § 30, rozsudek ze dne 29. 9. 2015).

29. Případ, jak byl předložen stěžovatelkami, se týká prodlení nastalého při výkonu trestu odnětí svobody *F. T.*, z něhož činí zcela odpovědným žalovaný stát.

30. V tomto spojení Soud konstatuje, že *F. T.* nezahájil výkon trestu do 11. 6. 2014, což bylo více než 18 měsíců poté, co se jeho odsouzení stalo pravomocným. Na základě dostupného materiálu poznamenává, že poté, co nenastoupil výkon trestu ve věznici v den stanovený ve výzvě k nástupu trestu, se kompetentní vykonávající soudce procesního soudu neúspěšně snažil získat informace od oddělení pro mladistvé téhož soudu (viz bod 13). Soud nemůže rozeznat, jaký byl důvod této komunikace a zda byla nezbytná za okolností tohoto případu. Nicméně poznamenává, že tři dopisy vykonávajícího soudce zůstaly bez reakce. Takový nedostatek koordinace mezi dvěma odděleními téhož soudu způsobilo prodlevu nejméně tři měsíců, během níž *F. T.* zůstal na svobodě.

31. Zdá se, že mezi 20. 5. 2013 a 27. 3. 2014, kdy byla vydána nová výzva k nástupu, nebyla uskutečněna žádná aktivita úřadů směřující k výkonu pravomocného rozsudku ze dne 26. 11. 2012. Podle vlády v té době nebyl ustanoven vykonávající soudce, který by se věcí mohl zabývat (viz bod 14).

32. Soud konstatuje, že vnitrostátní legislativa stanovila, že proces uvěznění musí být bezodkladný (viz bod 17). Požadavek efektivnosti v trestním řízení podle čl. 2 Úmluvy může být také interpretován jako uložení povinnosti státům vykonat jejich pravomocná rozhodnutí bez zbytečného odkladu. Je tomu tak proto, že výkon trestu uloženého v kontextu práva na život musí být považován za integrální součást procedurálního závazku státu podle tohoto článku (viz body 26 a 27 výše).

33. Na základě skutečností případu Soud bere v potaz, že orgány žalovaného státu neprojevíly potřebnou pílí při realizaci výkonu trestu odnětí svobody *F. T.* Prodlévky výše označené, které jsou zcela přičitatelné orgánům státu, nemohou být považovány za odůvodněné. Zvláštní okolnosti případu vyžadovaly jejich rychlejší reakci. Soud proto uzavírá, že systém žalovaného státu, týkající se výkonu trestu odnětí svobody (viz bod 14), neprokázal efektivitu v posuzovaném případě. Neomluvitelné zdržení ve výkonu rozsudku nebylo v souladu se závazkem státu podle čl. 2 Úmluvy bez ohledu na to, zda *F. T.* po svém odsouzení demonstroval jakékoli nepřátelství vůči stěžovatelkám.

34. Tudíž nastalo porušení procesní stránky čl. 2 Úmluvy.

II. Tvrzené porušení čl. 13 Úmluvy

35. Stěžovatelky také namítaly, že neměly žádný právní prostředek obrany proti zpoždění výkonu trestu odnětí svobody uloženému *F. T.* Opíraly se o čl. 13 Úmluvy, který stanoví: „Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušování dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

36. Vláda argumentovala, že čl. 13 Úmluvy je neaplikovatelný, protože stěžovatelky nevznášejí tzv. hájitelné tvrzení ve smyslu čl. 2 Úmluvy.

37. Stěžovatelky tvrdily, že neměly žádný právní prostředek obrany, jímž by dosáhly dřívějšího uvěznění *F. T.* nebo získaly vysvětlení, z jakého důvodu došlo k prodlení ve výkonu jeho trestu.

38. S ohledem na zjištění vztahující se k čl. 2 Úmluvy Soud uzavírá, že jelikož stížnost podle čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 2 Úmluvy je přijatelná, není potřeba zvláštního odděleného přezkoumání této námítky (*mutatis mutandis*, Enukidze a Girgvliani proti Gruzii, č. 25091/07, § 311, rozsudek ze dne 26. 4. 2011).

...

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně,

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou,
2. *rozhoduje*, že došlo k porušení procesní stránky čl. 2 Úmluvy,
3. *rozhoduje*, že není třeba přezkoumat stížnost podle čl. 13 Úmluvy.

(zpracoval JUDr. Ivo Kouřil)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
6. října 2016
VĚC K. S. A M. S. PROTI NĚMECKU
(rozsudek ve věci K. S. a M. S. proti Německu, stížnost č. 33696/11)

Dotčené články Úmluvy:

čl. 6, 8

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 12 Listiny základních práv a svobod, § 82, § 83 a § 83a tr. řádu

Klíčová slova:

právo na soukromý život – domovní prohlídka – příkaz k domovní prohlídce –
přezkum příkazu k domovní prohlídce – důvodnost domovní prohlídky

K legitimitě nařízení domovní prohlídky založené na důkazu získaném v rozporu se zákonem

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí navazuje na předcházející judikaturu ESLP (např. Robathin proti Rakousku, č. 30457/06, rozsudek ze dne 3. 7. 2012, Keegan proti Spojenému Království, č. 28867/03, rozsudek ze dne 18. 7. 2006), vztahující se k prolomení práva na respektování soukromí spočívající v ochraně před neoprávněnými zásahy do obydlí. Při posuzování oprávněnosti zásahu do domovní svobody je třeba zejména určit, zda domovní prohlídka byla nařízena a provedena v souladu se zákonem, za jakým účelem se tak stalo a zda je takový zásah nezbytný (proporcionální) vzhledem k jeho cíli. V posuzované věci se jednalo o případ, kdy nařízení domovní prohlídky v rámci vyšetřování závažné trestné činnosti se opíralo o nezákonným způsobem získaný důkaz. Spolkový ústavní soud (SRN) poukázal mimo jiné na neexistenci zákonné úpravy, jež by v trestním řízení absolutně vylučovala použití důkazu získaného v rozporu se zákonem. ESLP s ohledem na národní úpravu, ustálenou aplikační praxi a všechny ostatní okolnosti případu neshledal porušení čl. 8 Úmluvy.

Vnitrostátní zákonný rámec pro vydání příkazu k domovní prohlídce a k jejímu provedení je vymezen v ustanoveních § 82 a násl. tr. řádu. Pokud poznatek (důkaz) opodstatňující nařízení domovní prohlídky je opatřen nezákonným způsobem (vyjma absolutní nepoužitelnosti důkazu získaného nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení – viz § 89 odst. 3 tr. řádu), pak pro závěr o zákonnosti domovní prohlídky a použitelnosti jejích výsledků lze zvážit v rozhodnutí naznače-

ná kritéria. Použitelnost důkazů „...je třeba posuzovat podle obecných zásad. Ani rigorózní interpretace doktríny „ovoce z otráveného stromu“ (*fruits of poisonous tree doctrine*) nevede k závěru, že jakékoli pochybení při opatrování důkazu automaticky způsobuje nepoužitelnost důkazu. Vždy je třeba mj. konkrétně posuzovat, jak intenzivní bylo dané pochybení a zda vůbec bylo způsobilé proces provádění důkazu ovlivnit“. (nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 47/13, ze dne 7. 5. 2014, shodně pak např. nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 761/14, ze dne 21. 5. 2014).

SKUTKOVÝ STAV

V roce 2006 koupila německá tajná služba za značný finanční obnos datový nosič od osoby K. Tento obsahoval finanční data Lichtenštejnské banky (Liechtenstein L. Bank), která se vztahovala k 800 lidem, přičemž tato data byla nelegálně zkopírována osobou K., jež byla zaměstnancem této banky. Datový nosič byl zaslán německým daňovým vyšetřovacím úřadům, což následně vyvolalo řízení inter alia proti stěžovatelům ve vztahu k trestným činům týkajícím se krácení daní.

Dne 10. dubna 2008 vydal Okresní soud v Bochumi na základě žádosti státního zastupitelství příkaz k domovní prohlídce vztahující se na obydlí stěžovatelů, jež byli podezřelí ze zkrácení daní mezi lety 2002 až 2006. Příkaz k prohlídce povoloval zabavení dokumentů vztahujících se k finančním prostředkům stěžovatelů jak v Německu, tak v zahraničí, zejména dokumentů týkajících se informací o nadacích a listinách, které by pomohly určit skutečnou daňovou povinnost stěžovatelů od roku 2002.

V příkazu k prohlídce bylo poukázáno na to, že v průběhu vyšetřování jiného podezřelého byly získány informace, že stěžovatelé založili dne 17. ledna 2000 nadaci „K.“ a dne 14. června 2000 nadaci „T. U. S. A.“. Stěžovatelé byli podezřelí, že přes tyto dvě společnosti prováděli finanční investice s L. Bankou v Lichtenštejnsku, z nichž byli povinni odvést daň v Německu. Dle příkazu k prohlídce stěžovatelé v daňových přiznáních z let 2002 až 2006 neuvedli ročně asi 50 000 eur, které získali jako úrok z kapitálu obou nadací. To ukazovalo na to, že se stěžovatelé vyhnuli placení daně ve výši 16 360 eur v roce 2002, 24 270 eur v roce 2003, 22 550 eur v roce 2004, 18 512 eur v roce 2005 a 18 000 eur v roce 2006. Dále bylo v příkazu k prohlídce uvedeno, že prohledání domu je naléhavě nutné, aby byly nalezeny další důkazy, přičemž porovnáním závažnosti tvrzených trestných činů s ústavními právy stěžovatelů je vydání příkazu k prohlídce přiměřené.

Dne 23. září 2008 byl prohledán byt stěžovatelů a byla zabavena jedna obálka obsahující dokumenty z L. Bank a pět počítačových souborů.

Stěžovatelé napadli vydání příkazu k prohlídce tvrzením, že nebylo vydáno v souladu se zákonem. Zdůraznili, že příkaz byl založen na materiálu, který byl získán v rozporu s mezinárodním právem, zejména s Evropskou úmluvou o vzájemné pomoci ve věcech trestních ze dne 20. dubna 1959 a Úmluvou o praní, vyhledávání,

zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu ze dne 8. listopadu 1990, neboť předmětná data (dále též jen „Lichtenštejnská data“) byla ukradena z L. Bank a koupena tajnou službou. Pořízení těchto dat bylo v rozporu také s národním právem, neboť tajná služba neměla žádné pověření k získání dat týkajících se daní. Takové jednání bylo ve skutečnosti podle německého práva trestným činem, neboť porušilo § 17 odst. 1 a § 17 odst. 2 pododstavec 2 zákona o nekalé soutěži [„vyzrazení úředního/služebního tajemství (Geheimnisverrat)“]. Tajná služba navíc nebyla oprávněna k předání daňových dat finančním úřadům a státnímu zastupitelství, neboť toto narušilo německý právní princip oddělení tajné služby a policie/státního zastupitelství (Trennungsprinzip).

Dne 8. dubna 2009 Okresní soud v Bochumi opravný prostředek stěžovateli zamítl s odůvodněním, že domovní prohlídka byla provedena v souladu se zákonem na základě zákonně vydaného příkazu k prohlídce. Soud neshledal žádné pochybnosti z hlediska zákonnosti příkazu k prohlídce, jelikož informace nacházející se na datovém nosiči z Lichtenštejnské banky, které opodstatňovaly vydání předmětného příkazu, nebyla dle názoru soudu získána ani v přímém rozporu s mezinárodním právem, ani obcházením mezinárodních úmluv.

Příkaz k prohlídce byl podle okresního soudu v souladu se zákonem také proto, že tajná služba měla v získání informací pouze pasivní roli. Nic nenavštěvovalo tomu, že by tajná služba naváděla třetí osobu ke krádeži oněch dat, pouze přijala data od třetí osoby, když jí byla nabídnuta. Na její pasivní roli nemění nic ani fakt, že za tato data mohla být prodejci poskytnuta finanční odměna. Získání dat zákonem předepsanou cestou a jejich následné poskytnutí státnímu zastupitelství na základě obsahu čítačického 9600 sad dat vztahujících se k mezinárodním hotovostním tokům, bylo v kompetenci tajné služby.

Dne 7. srpna 2009 zamítl Krajský soud v Bochumi odvolání stěžovatelů. Uvedl, že příkaz k prohlídce byl vydán v souladu se zákonem, přestože německé úřady skutečně při získávání důkazů porušily národní trestní právo. Dokonce i v případě, že by německé úřady byly na základě koupě Lichtenštejnských dat od osoby K. účastníkem trestného činu vyzrazení úředního tajemství a osoba K. by spáchala trestný čin průmyslové špionáže, soud by považoval příkaz k prohlídce za zákonný. Soud také zpochybnil jakékoliv porušení mezinárodního práva při získání předmětných dat.

K otázce, zda by nezákonně získané důkazy mohly být použity v trestním řízení, poukázal soud na své rozhodnutí ze dne 22. dubna 2008, kde v obdobném případě, jenž se týkal stejného datového nosiče, konstatoval, že zájem na trestním stíhání podezřelého převážil nad možným porušením trestního práva vzhledem k tomu, že hlavní trestný čin „krádeže dat“ byl spáchán třetí stranou a ne německými úřady. Dle ustálené judikatury Spolkového soudního dvora je obecně možné použít v trestním řízení důkaz, jenž byl získán nezákonně třetí stranou, ledaže byl získán donucením nebo silou. Bylo také třeba vzít v úvahu, že použití „ukradených“ dat

nezasáhlo do jádra soukromé sféry stěžovatelů, ale do jejich obchodních záležitostí. Navíc „krádež dat“ nezasáhla primárně do práv stěžovatelů, ale do práv banky na ochranu dat. Lichtenštejnská data tedy nebyla vyloučena jako důkaz a bylo možné na nich založit příkaz k domovní prohlídce. K tvrzenému porušení mezinárodního práva soud dodal, že takové porušení by nevedlo k nezákonnosti příkazu k prohlídce, protože zaprvé mezinárodní právo nezakládalo stěžovatelům žádná osobní práva, a zadruhé použití důkazu samo o sobě nezaložilo porušení mezinárodního práva.

Dne 11. září 2009 podali stěžovatelé ústavní stížnost ke Spolkovému ústavnímu soudu. Domnívali se, že jak okresní, tak krajský soud měly rozhodnout o nezákonnosti příkazu k domovní prohlídce, neboť použití Lichtenštejnských dat jakožto základu příkazu k prohlídce porušilo mezinárodní úmluvy a suverenitu Lichtenštejnska, které proti použití dat protestovalo.

Dále tvrdili, že bylo porušeno jejich právo na nedotknutelnost obydlí podle čl. 13 Základního zákona, neboť vydání příkazu k prohlídce bylo založeno na důkazech získaných tajnou službou a předaných státnímu zastupitelství v rozporu s národním právem. Nákup dat od K. byl trestným činem, navíc tajná služba dle německého práva neměla pravomoc k nákupu těchto dat. Předání Lichtenštejnských dat finančním úřadům a státnímu zastupitelství přitom narušilo princip oddělení tajné služby a státního zastupitelství v Německu. Porušení národního práva bylo tak vážné, že trestní soudy měly dojít k závěru, že Lichtenštejnská data nemohla být základem pro příkaz k prohlídce a byly by tedy povinny prohlásit příkaz k prohlídce za nezákonný.

Dne 9. listopadu 2010 Spolkový ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou. Shledal, že tím, že příkaz k prohlídce byl založen na Lichtenštejnských datech, nebyl porušen čl. 13 Základního zákona.

Spolkový ústavní soud zopakoval, že neexistuje žádné absolutní pravidlo, že důkaz, který byl získán v rozporu se zákonem, nemůže být nikdy použit v trestním řízení. Soud navíc poukázal na to, že v posuzovaném případě se nezabýval otázkou, zda důkaz mohl, či nemohl být použit v trestním řízení před soudem, jednalo se pouze o předběžnou otázku, zda důkaz, který měl být získán v rozporu s procesními pravidly, mohl být podkladem pro vydání příkazu k domovní prohlídce v rámci trestního vyšetřování.

Soud navíc zopakoval, že nebylo jeho úkolem nahradit úřady při interpretaci domácího práva, ale ve světle Základního zákona přezkoumat rozhodnutí přijatá úřady v rámci prostoru pro jejich uvážení.

Při aplikaci těchto obecných principů ústavní soud především uvedl, že neshledal nezbytným rozhodnout o tom, zda získání předmětných dat bylo v rozporu s národním či mezinárodním právem a zda došlo k porušení principu oddělení tajné služby od státního zastupitelství, neboť krajský soud ve svém rozhodnutí vyšel z tvrzení stěžovatele, že důkazy mohly být získány v rozporu s národním a mezinárodním právem, včetně trestního práva.

Spolkový ústavní soud shledal, že pokud krajský soud založil své právní hodnocení na předpokladu, že získání dat bylo v rozporu s národním a/nebo mezinárodním právem, nejedná se o svévůli, a tedy o postup v rozporu s čl. 13 Základního zákona. Závěr krajského soudu, že stěžovatelé se nemohli dovolávat mezinárodního práva ve svůj prospěch, představoval pouze jiný právní názor, přičemž nedošlo k ignorování základních práv stěžovatelů. Ústavní soud považoval za správný právní názor okresního i krajského soudu, že princip oddělení tajné služby od prokuratury nebyl porušen, neboť skutečnosti v tomto případě neukazovaly na to, že by tajná služba buď objednala, anebo koordinovala „krádež dat“, ale tato data jí byla nabídnuta z vlastní iniciativy osoby K. Získání dat tímto způsobem a jejich předání prokuratuře nemohlo narušit tento princip, a tedy nemohlo učinit vydání příkazu k domovní prohlídce neústavním.

S přihlédnutím k závěrům krajského soudu, že vydání příkazu k domovní prohlídce mohlo být založeno na Lichtenštejnských datech, shledal Ústavní soud, že právní názor krajského soudu vzal dostatečně v potaz základní práva stěžovatelů, jelikož při svých závěrech vycházel z tvrzení stěžovatelů, že důkaz byl získán v rozporu s právem, a tedy založil své rozhodnutí na předpokladu, který byl pro stěžovatele nejpriznivější.

Spolkový ústavní soud dále uvedl, že krajský soud našel spravedlivou rovnováhu mezi jednotlivými poměřovanými zájmy. Tvrzené porušení národního/mezinárodního práva nemělo za následek nezbytně nutný zákaz použití důkazu v předmětném řízení. Správně navíc poukázal na to, že předmětná data se nevztahovala k jádru soukromého života stěžovatelů, ale k jejich obchodním aktivitám. Soud v daném případě rozpoznal předmětný zájem, konkrétně právo stěžovatelů na nedotknutelnost jejich obydlí a vzal ho dostatečně v úvahu, neboť nic neukázalo na to, že německé úřady při získání datového nosiče účelově a systematicky porušily mezinárodní či národní právo.

Dne 2. srpna 2012 zprostil Okresní soud v Norimberku stěžovatele obžaloby z krácení daní, když shledal, že nebylo nadevší pochybnost prokázáno, že kapitál předmětných nadací byl investován za účelem získání úroků, resp. zisku.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

29. Stěžovatelé namítali, že prohlídkou jejich obytných prostor byl porušen čl. 8 Úmluvy, neboť vydání příkazu k prohlídce bylo založeno na důkazu, který byl získán v rozporu s mezinárodním a národním právem.

Článek 8 Úmluvy zní:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

30. Vláda tento argument zpochybnila.

A. Přijatelnost

31. Soud shledal, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále shledal, že není nepřijatelná ani z žádného jiného důvodu. Na základě toho ji tedy musel prohlásit přijatelnou.

B. Meritum

1. Zdali došlo k zásahu

32. Mezi stranami je nesporné, že namítaná prohlídka byla zásahem do práva stěžovatelů na respektování domova, a Soud nevidí důvod, proč by měl mít jiný názor.

2. Zdali byl zásah ospravedlněný

33. Musí být tudíž určeno, jestli byl zásah oprávněný podle čl. 8 odst. 2, jinými slovy, zdali byl „v souladu se zákonem“, případně sledoval jeden či více legitimních cílů stanovených v tomto odstavci a byl k dosažení daného cíle či cílů „nezbytný v demokratické společnosti“.

a) „v souladu se zákonem“

34. K otázce, zdali je prostředek v souladu se zákonem, judikatura Soudu stanovila, že takový prostředek musí mít základ v národním zákoně, přičemž pojem „zákon“ musí být chápán v jeho materiální podobě, nikoliv formální. Ve sféře pokryté „právními předpisy“ je „zákonem“ legislativně přijatý předpis, jak jej interpretují příslušné soudy (viz Robathin proti Rakousku, č. 30457/06, rozsudek ze dne 3. 7. 2012, § 40). Národní právo musí být dále slučitelné s principem vlády práva a přístupné zúčastněné osobě, a osoba jím dotčená musí být schopna předvídat důsledky národního práva, které pro ni plynou (viz mimo jiné Robathin, cit. výše, § 40; a Kennedy proti Spojenému království, č. 26839/08, rozsudek ze dne 18. 5. 2010, § 151).

35. V posuzovaném případě Soud konstatuje, že prohlídka obytných prostor stěžovatelů byla provedena na základě relevantních ustanovení německého trestního řádu. Co se týče předvídatelnosti jejich aplikace, Soud poukazuje na ustálenou judikaturu Spolkového ústavního soudu, podle níž neexistuje žádné absolutní pravidlo, že by důkaz, jenž byl získán v rozporu s procesními pravidly nemohl být použit v trestním řízení. Ve světle těchto okolností Soud shledává, že stěžovatelé byli

schopni předvídat – pokud by to bylo nezbytné, tak s pomocí právního poradenství – že národní úřady budou zvažovat, že příkaz k prohlídce by mohl být založen na Lichtenštejských datech navzdory faktu, že mohla být získána v rozporu se zákonem. Soud proto konstatuje, že napadený prostředek byl „v souladu se zákonem“.

b) Zdali zásah sledoval legitimní cíl

36. Soud poznamenává, že předmětná prohlídka byla nařízena v kontextu trestního vyšetřování podezření z kráčení daní, jež bylo iniciováno v návaznosti na zakoupení nosiče Lichtenštejských dat, a sloužila tedy k legitimnímu cíli, jímž je prevence trestné činnosti (srov. Camenzind proti Švýcarsku, č. 21353/93, rozsudek ze dne 16. 12. 1997, § 40).

c) Zdali byl zásah nezbytný v demokratické společnosti

i) Podání stran

37. Stěžovatelé namítali, že právo na respektování jejich obydlí bylo porušeno, protože příkaz k prohlídce byl vydán na základě důkazu, který byl získán v rozporu s německým národním a mezinárodním právem. Nákup dat od osoby K. byl trestným činem, přičemž tajná služba podle německého práva neměla pravomoc k nákupu takových dat.

38. Porušení německého národního práva bylo tak závažné, že Lichtenštejská data nemohla být použita k odůvodnění příkazu k prohlídce. Proto tedy zásah do jejich práva na respektování jejich obydlí nebyl proporcionální ke sledovanému cíli. Prohlídka domu byla navíc nepřiměřená, vzhledem k tomu, že zahrnovala dokonce i prověření jejich závěti.

39. Vláda se vyjádřila tak, že příkaz k prohlídce byl v souladu s druhým odstavcem čl. 8 Úmluvy. Rozhodnutí provést domovní prohlídku bylo založeno na důvodném podezření, že stěžovatelé mohli v letech 2002 až 2006 spáchat trestný čin kráčení daní. Příkaz k prohlídce byl navíc již dříve podroben soudní kontrole a obsahoval důvody opodstatňující jeho vydání. Stěžovatelům se tudíž dostalo dostatečných záruk proti zneužití.

40. Vláda poukázala na to, že krajský soud ve svém rozhodnutí zhodnocoval právo stěžovatelů na respektování jejich obydlí a veřejný zájem na trestním řízení. Soud dokonce předpokládal, že získání „Lichtenštejských dat“ bylo trestným činem, ale rozhodl, že je možné jimi odůvodnit příkaz k prohlídce, jehož cílem v rámci vyšetřování bylo získat další důkazy k zabezpečení efektivního trestního řízení.

41. Z podání vlády včetně přiložených dokumentů vyplynulo, že předmětná data byla první sadou daňových dat získaných německými úřady. Dále výše zmíněná rozhodnutí Krajského soudu v Bochumi byla mezi prvními rozhodnutími k otázce, zda nezákonně získaná data mohou sloužit jako podklad k domovní prohlídce.

ii) Hodnocení soudu

42. Podle ustálené judikatury Soudu, pojem „nezbytnost“ znamená, že zásah odpovídá naléhavé společenské potřebě a zejména je proporcionální k legitimnímu cíli, který sleduje. Při posouzení, zda je zásah „nezbytný v demokratické společnosti“ vezme Soud v úvahu, že určitý prostor pro uvážení je ponechán na smluvních státech (viz Keegan proti Spojenému Království, č. 28867/03, rozsudek ze dne 18. 7. 2006, § 31). Nicméně výjimky stanovené ve druhém odstavci čl. 8 musí být interpretovány úzce, a jejich potřeba v daném případě musí být přesvědčivě určena (viz Mastepan proti Rusku, č. 3708/03, rozsudek ze dne 14. 1. 2010, § 40, s dalšími odkazy; Smirnov proti Rusku, č. 71362/01, rozsudek ze dne 7. 6. 2007, § 43; a Mialhe proti Francii (č. 1), č. 12661/87, rozsudek ze dne 25. 2. 1993, § 36).

43. K prohlídkám obytných prostor a zejména k zabavení věcí Soud v minulosti konsistentně uváděl, že smluvní státy takové prostředky mohou považovat za nezbytné k získání fyzických důkazů k určitým trestným činům (viz Vasylychuk proti Ukrajině, č. 2440/07, rozsudek ze dne 13. 6. 2013, § 79). Soud zhodnotí, zda skutečnosti, na nichž bylo postaveno použití takovýchto prostředků, jsou relevantní a dostatečné a zda byl dodržen výše zmíněný princip proporcionality (viz Smirnov, cit. výše, § 44).

44. V dalším kroku se Soud nejdříve musí ujistit, že relevantní právní předpisy a praxe dávají jednotlivcům dostatečné a efektivní záruky proti zneužití (viz Societé Colas a další proti Francii, č. 37971/97, rozsudek ze dne 16. 4. 2002, § 48; a Funke proti Francii, č. 10828/84, rozsudek ze dne 25. 2. 1993, § 56). Následně musí Soud zvážit specifické okolnosti každého případu, aby zjistil, zda v daném případě byl předmětný zásah proporcionální ke sledovanému cíli. K zodpovězení této otázky vezme Soud do úvahy mimo jiné: závažnost trestného činu, kvůli kterému byla prohlídka či zabavení věcí provedeno; způsob a okolnosti, za kterých byl příkaz vydán, zejména zdali byly v té době k dispozici nějaké další důkazy, obsah a rozsah příkazu, přičemž zvláštní pozornost musí být věnována povaze prohledávaných prostor a zárukám přijatým s cílem omezit dopad prostředku na rozumnou hranici; a rozsah následných dopadů na reputaci osoby zasažené prohlídkou (viz Buck proti Německu, č. 41604/98, rozsudek ze dne 28. 4. 2005, § 45, a Smirnov, cit. výše, § 44).

45. Se zřetelem k zárukám proti zneužití poskytnutým německým právem a ustálenou praxí v případech zahrnujících takové prohlídky jako v současném případě, Soud shledává, že takové prostředky mohou být, mimo urgentní situace, nařizeny pouze soudcem v rozsahu omezených podmínek stanovených v trestním řádu. Ačkoliv jde o velmi relevantní faktor, skutečnost, že žádost o vydání příkazu je podrobena soudnímu dohledu, nebude sama o sobě nutně dostatečnou zárukou proti zneužití. Soud musí spíše posoudit konkrétní okolnosti případu a zhodnotit, zdali právní rámec a limity pravomocí poskytovaly adekvátní ochranu proti svévolnému zásahu úřadů (viz Cronin proti Spojenému Království, č. 15848/03, rozhodnutí ze dne 6. 1. 2004).

46. Soud poukazuje na to, že podle čl. 102 německého trestního řádu je prohledání majetku závislé na odůvodněném podkladu z podezření, že osoba spáchala trestný čin a předpokladu, že prohlídka povede k zajištění důkazů. Současně může dotčená osoba v případech, kdy byl příkaz již proveden, napadnout zákonnost příkazu k prohlídce (srov. Buck, cit. výše, § 46). Nakonec Soud poznamenává, že dle ustálené národní judikatury neexistuje žádné absolutní pravidlo zakazující použití důkazu, který byl získán v rozporu se zákonem v trestním řízení, když Spolkový ústavní soud rozhodl, že použití takového důkazu bylo zakázáno v případech vážného, záměrného nebo svévolného porušení procesních pravidel, které systematicky ignorovaly ústavní záruky.

47. V tomto případě podali stěžovatelé stížnost k Okresnímu soudu v Bochumi, který byl povolán k tomu, aby přezkoumal zákonnost příkazu k prohlídce. Poté, co byly námitky stěžovatelů tímto soudem zamítnuty, byla zákonnost příkazu k prohlídce přezkoumána Krajským soudem v Bochumi. Soud navíc poznamenává, že krajský soud nejenže zhodnotil, zda je příkaz k prohlídce v souladu s ustanoveními národního práva, ale také, zda použití Lichtenštejských dat jakožto základu pro příkaz k prohlídce, je v souladu s ustálenou judikaturou Spolkového ústavního soudu z hlediska použití důkazu v trestním řízení. Záruky, poskytované německou legislativou a právní vědou proti zneužití ve sféře prohlídek obecně, mohou být tedy považovány jak za efektivní, tak za adekvátní, a byly v posuzovaném případě dodrženy.

48. Ohledně proporcionality příkazu k prohlídce k legitimnímu cíli, který byl sledován, Soud předně poznamenává, majíce na zřeteli relevantní kritéria stanovená ustálenou judikaturou, že trestný čin krácení daní, pro nějž byl příkaz k prohlídce vydán, je čin, který postihuje prostředky státu a možnost státu jednat v kolektivním zájmu. Proto tedy krácení daní zakládá závažný trestný čin; tento fakt podtrhuje skutečnost, že v tomto případě se jednalo o podezření z krácení daní ve výši přibližně 100 000 eur (k tomu viz OECD Úmluva o vzájemné správní pomoci v daňových záležitostech, přijatá v roce 1988 a novelizovaná v roce 2010, dle které boj proti krácení daní je nejdůležitější prioritou pro všechny členské státy). Navíc v této oblasti – prevenci odlivu kapitálu a krácení daní – se státy setkávají s velkými problémy pramenícími z rozsahu a složitosti bankovních systémů a finančních toků a nesmírného prostoru pro mezinárodní investice, jež jsou usnadněny relativní propustností národních hranic (srov. Cremieux proti Francii, č. 11471/85, rozsudek ze dne 25. 2. 1993, § 39; a Funke cit. výše, § 56)

49. S přihlédnutím ke způsobu a okolnostem, za kterých byl příkaz vydán, má Soud za to, že prohlídka byla nařízena k nalezení dalších důkazů. Lichtenštejská data byla v té době jediným důkazem naznačujícím, že se stěžovatelé mohli vyhýbat placení daní. Příkaz k prohlídce se tedy zdá být jediným možným prostředkem k určení, zda byli stěžovatelé skutečně zodpovědní za krácení daní (rozdílně Buck, cit. výše, § 49). Podstatou stížnosti stěžovatelů v tomto kontextu je fakt, že příkaz k prohlídce byl založen na důkazu, který byl získán flagrantly porušením mezi-

národního a národního práva, a z tohoto důvodu měl být vyloučen jako základ pro jeho vydání (viz odst. 37 a 38 výše).

50. K tomuto Soud poznamenává, že Spolkový ústavní soud neshledal nezbytným rozhodnout o tom, zda byl datový nosič získán v rozporu s mezinárodním a národním právem, neboť krajský soud založil své rozhodnutí na pro stěžovatele nejvýhodnějším možném předpokladu, totiž že důkaz mohl být ve skutečnosti získán nezákonně. Soud tudíž nepovažuje za nutné tuto otázku v současném případě rozhodnout, ale bude vycházet ze stejného předpokladu.

51. Soud zdůrazňuje, že je nesporné, že v době vydání příkazu k prohlídce bylo německými úřady (kromě datového souboru v projednávaném případě) zakoupeno jen málo (pokud vůbec nějaké) relevantních datových souborů a na základě nezákonně získaných daňových dat bylo zahájeno pouze několik případů trestního stíhání. Tyto případy trestních stíhání byly navíc založeny na nynějších datových souborech. Žádné dokumenty zaslané stranami tudíž nenaznačují, že by národní daňové úřady v předmětné době účelově jednaly ve světle jakékoliv ustálené národní judikatury, která by potvrzovala, že nezákonně získaná daňová data mohou být použita k odůvodnění příkazu k prohlídce. Ani skutečnost, že podle ustálené judikatury Spolkového ústavního soudu o neexistenci absolutního pravidla vylučujícího použití důkazu získaného v rozporu s procesními pravidly v trestním řízení, sama o sobě nedokládá, že by státní moc záměrně získala data v rozporu s mezinárodním nebo národním právem.

52. Žádný z podkladů, které byly předloženy Soudu, nenaznačuje, že by německé úřady v příslušné době úmyslně a systematicky porušovaly národní a mezinárodní právo k získání informací souvisejících s trestním stíháním daňových trestných činů.

53. Soud dále poznamenává, že protiprávní jednání, které mohly německé úřady spáchat nákupem datového nosiče od osoby K., by bylo možno hodnotit jako účastenství na trestném činu a účastenství na vyzrazení úředního/služebního tajemství, a že osoba K. mohla spáchat trestný čin průmyslové špionáže. Německé úřady tudíž při vydání příkazu k prohlídce nespolehaly na důkaz získaný jako přímý výsledek porušení jednoho ze základních práv Úmluvy. Mimo to datový nosič obsahoval informace týkající se finanční situace stěžovatelů, které byli povinni zaslat národním daňovým úřadům, nikoliv však data těsně spojená s jejich totožností (srov. G. S. B. proti Švýcarsku, č. 28601/11, rozsudek ze dne 22. 12. 2015, § 93).

54. K obsahu a rozsahu příkazu k prohlídce Soud poznamenává, že v něm byly konkrétně stanovené důvody zakládající podezření, že stěžovatelé investovali finanční prostředky v Lichtenštejnsku, k jejichž zdanění byli povinni v Německu, a mezi lety 2002 až 2006 nepřiznali ke zdanění přibližně 50 000 eur ročního úroku. Dále bylo v příkazu k prohlídce uvedeno, že prohledání domu je nezbytně nutné k nalezení dalších důkazů. V příkazu pak bylo stanoveno, že se povoluje zabavení dokumentů, týkajících se kapitálu stěžovatelů jak v Německu, tak mimo

něj, zvláště dokumentů týkajících se nadací a podkladů, které by pomohly určit skutečnou daňovou povinnost stěžovatelů v roce 2002. Soud tedy uvádí, že příkaz k domovní prohlídce byl z hlediska obsahu a rozsahu dostatečně konkrétní, když obsahoval výslovný a detailní odkaz na prověřovaný trestný čin kráčení daní a označoval položky hledané jako důkaz (rozdílně Roemen a Schmit proti Lucembursku, č. 51772/99, rozsudek ze dne 25. 2. 2003, § 70; a Robathin, cit. výše, § 47). Nic tedy nenaznačuje, že by příkaz k prohlídce nebyl omezen na nezbytně nutnou míru pro daný případ.

55. V rámci rozsahu příkazu k prohlídce Soud také bere na vědomí tvrzení stěžovatelů, že prohlídka zahrnovala také prozkoumání jejich závěti. Soud přikládá váhu tomu, že ačkoliv je závěť dokumentem velmi soukromé povahy, může obsahovat informace o hodnotě majetku. Vzhledem k tomu, že vyšetřující policista nezabavil závěť stěžovatelů, ale pouze jednu obálku s dokumenty L. Bank a pět počítačových souborů, shledal Soud, že pouhé prohlédnutí závěti nezasáhlo do soukromé sféry stěžovatelů takovým způsobem, že by to bylo nepřiměřené (rozdílně Smirnov, cit. výše, § 48).

56. V poslední řadě Soud, majíce na zřeteli možné následky pro reputaci zasažené osoby, podotýká, že v současném případě stěžovatelé netvrdili žádný nepříznivý dopad na jejich osobní pověst, jakožto následek provedené prohlídky jejich soukromých prostor.

57. Vzhledem k tomu, že smluvní státy mají v rámci národního práva a praxe regulující podmínky pro domovní prohlídky prostor k uvážení, nemůže být řečeno, že by národní soudy tento prostor použitím Lichtenštejnských dat, jakožto základu pro příkaz k prohlídce překročily, když zásah do práva stěžovatelů na respektování jejich domova byl přiměřený legitimnímu cíli, který byl tímto sledován. Zásah do práv stěžovatelů podle čl. 8 Úmluvy byl tedy v demokratické společnosti nezbytný.

58. Článek 8 Úmluvy tedy nebyl porušen.

II. K tvrzenému porušení článku 6 Úmluvy

59. Stěžovatelé dále namítali, že bylo porušeno jejich právo na rovnost zbrani podle čl. 6 Úmluvy v napadených řízeních, ve kterých zpochybnili domovní prohlídku, neboť jim byl odepřen přístup k informacím týkajícím se role tajné služby, k protokolu o výslechu osoby K. a k původnímu datovému nosiči.

60. Stěžovatelé dále namítali, že bylo porušeno jejich právo být slyšen, neboť národní soudy nevzaly v úvahu všechny předložené argumenty týkající se porušení mezinárodního práva a práva tajné služby předat data státnímu zastupitelství.

61. Dále zde bylo mnoho náznaků, že německé úřady hrály v nákupu Lichtenštejnských dat aktivní roli a že osoba K. byla naváděna německou tajnou službou.

62. Soud nicméně ve světle všech podkladů, které se týkají namítaných skutečností a spadají do jeho kompetence, shledává, že neodhalují žádnou známku porušení čl. 6 Úmluvy.

63. Z toho vyplývá, že tato část stížnosti je zjevně neopodstatněná a musí být odmítnuta podle čl. 35 odst. 3 písm. a), odst. 4 Úmluvy.

VÝROK

Z výše uvedených důvodů Soud jednomyslně,

1. *Prohlašuje* stížnost pod čl. 8 Úmluvy za přijatelnou a zbytek stížnosti za nepřijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

(Zpracoval JUDr. Antonín Draštík a JUDr. Adrian Matúš)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
15. 9. 2016
VĚC TREVISANATO PROTI ITÁLIÍ
(rozsudek ve věci Trevisanato proti Itálii, stížnost č. 32610/07)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 6 odst. 1

Odkaz na českou právní úpravu: § 241a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Klíčová slova:

Spravedlivý proces – náležitosti podání – **dovolání** – řízení před nejvyšším soudem – vyžadované zájmy spravedlnosti – **přístup k soudu**

Posuzování přípustnosti mimořádného opravného prostředku v kontextu práva na přístup k soudu

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí ESLP se vyjadřuje k hranicím, v rámci kterých jsou formální požadavky na náležitosti dovolání, jako mimořádného opravného prostředku, ještě akceptovatelné z hlediska práva na spravedlivý proces. V českých realitách jde o rozhodnutí důležité pro diskuzi probíhající mezi Nejvyšším soudem a Ústavním soudem k problematice jedné z formálních náležitostí dovolání v civilních věcech, a to vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění podmínek přípustnosti dovolání (§ 241a odst. 2 o. s. ř. a § 237 o. s. ř.). Zatímco Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi striktně trvá na splnění tohoto formálního požadavku (např. 25 Cdo 1559/2013 a 29 Cdo 2488/2013), považuje Ústavní soud tento postup v některých svých nálezech za formalistický. Jde zejména o případy, kdy dovolatel neodkáže na konkrétní rozhodnutí představující ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, s nímž má být dovoláním napadené rozhodnutí v rozporu (IV. ÚS 1256/14), nebo tam, kde v rozporu s § 237 o. s. ř. dovolatel namítá rozpor rozhodnutí odvolacího soudu s nálezy Ústavního soudu (II. ÚS 2000/16). Z předkládaného rozhodnutí je přitom zřejmé, že pohledem práva na spravedlivý proces, zaručeného čl. 6 odst. 1 Úmluvy, je judikatura Ústavního soudu výrazně přísnější než judikatura ESLP, čímž dochází k oslabení účelu novely dovolacího procesu provedené zákonem č. 404/2012 Sb., která formální náležitosti dovolání zpřísnila, aby zamezila opakovanému podávání zjevně nepřípustných dovolání a tím přetížení Nejvyššího soudu.

(JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel, pan Trevisanato, byl po 32 letech trvání pracovního poměru u společnosti IBM (z toho 23 let na řídicí pozici) propuštěn. V listopadu roku 1994 ho vedení společnosti o propuštění informovalo s tím, že výpovědní lhůta v délce jednoho roku započne běžet ke dni 1. 1. 1995.

Pan Trevisanato se vůči svému propuštění bránil před vnitrostátními soudy. Obrátil se i na Nejvyšší kasační soud, který však jeho dovolání odmítl s odůvodněním, že stěžovatel opomněl v samém závěru svého podání explicitně formulovat právní otázku, která měla podle § 366 bis italského občanského soudního řádu tvořit jeho součást. Stěžovatel ve svém dovolání konkrétně uvedl, že vyloučení manažerského stavu z působnosti zákona č. 223/1991 poskytujícího ochranu zaměstnanců při hromadném propouštění představuje porušení unijní směrnice 98/59/ES, o sblížení právních předpisů členských států týkajících se hromadného propouštění. Stěžovatel dle Nejvyššího kasačního soudu nicméně při uvedení tohoto dovolacího důvodu v závěrečné rekapitulaci svého podání jasně neformuloval právní otázku. Nejvyšší kasační soud proto jeho dovolání odmítl z důvodu chybějícího vymezení podstaty dovolání. Současně uvedl, že v případě, kdy by tuto podstatu sám vyhledával v obsahu podání stěžovatele, ztratil by § 366 bis občanského soudního řádu smysl.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

K tvrzenému porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy

25. Stěžovatel namítá, že rozhodnutím Nejvyššího kasačního soudu ze dne 28. 10. 2010, kterým bylo jeho dovolání odmítnuto na základě § 366 bis občanského soudního řádu, bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, tj. čl. 6 odst. 1 Úmluvy, který stanoví:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. (...)“

26. Vláda s tvrzením stěžovatele nesouhlasí.

A. K přijatelnosti

27. Soud uvádí, že stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále uvádí, že není ani nepřijatelná ze žádného jiného důvodu. Prohlašuje ji proto za přijatelnou.

B. K věci samé

1. Podání stran

28. Stěžovatel uvedl, že jeho dovolání odpovídalo podmínkám a formě požadovaným zákonem v době, kdy k událostem došlo a že odmítnutí dovolání Nejvyšším

kasačním soudem pro nesoulad s § 366 bis občanského soudního řádu zasáhlo do jeho práva na přístup k soudu.

29. Vláda se stěžovatelovým tvrzením nesouhlasí. Připomíná, že soudní systém je dvoustupňový a role Nejvyššího kasačního soudu, podobně jako v jiných soudních systémech, se omezuje na kontrolu aplikace práva nižšími instancemi, a to za účelem zajištění jeho jednotné aplikace.

30. Vláda dále uvádí, že praxe formulování dovolání účastníky řízení směřuje k tomu, že namísto právních principů, které strany považují za porušené nebo nespřímně aplikované, jsou stále více citovány okolnosti skutkového stavu. Tato skutečnost s sebou nese zvýšení pracovní zátěže Nejvyššího kasačního soudu, který tak čelí nelehkému úkolu určit tyto právní otázky sám. Smyslem zavedení § 366 bis do občanského soudního řádu byla nutnost omezit tuto praxi a zajistit, aby opravné prostředky byly formulovány jasněji a přesněji. Mimo jiné vláda uvádí, že povinnost uvést v závěru dovolání právní princip spočívá v jednoduché logické syntéze, která od stran požaduje přesné určení domněle porušeného práva.

...

2. Posouzení Soudu

32. Soud připomíná existenci ustálené judikatury, dle které není jeho úkolem nahrazovat rozhodovací činnost vnitrostátních soudů. Jsou to v první řadě vnitrostátní orgány a především soudy nižších instancí, kterým přísluší interpretovat vnitrostátní legislativu (viz mezi jinými *García Manibardo* proti Španělsku, č. 38695/97, ESLP 2000–II, § 36). Role Soudu se omezuje na ověření souladu s Úmluvou a sjednocení interpretace. Tato skutečnost je významná především při posuzování procedurálních pravidel vnitrostátními soudy, jako např. stanovení lhůt pro předkládání dokumentů nebo podání odvolání (*Tejedor García* proti Španělsku, ze dne 16. 12. 1997, Sběrka rozsudků a rozhodnutí 1997–VIII, § 31). Úprava formálních náležitostí a lhůt ve vztahu k opravným prostředkům má za cíl zabezpečit řádný výkon spravedlnosti a především přispívat k právní jistotě. Je běžnou součástí procesních povinností účastníků dodržovat tato pravidla (*Miragall Escolano* a další proti Španělsku, č. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 a 41509/98, ESLP 2000–I, § 33).

33. Jinak řečeno, právo na spravedlivý proces, jehož součástí je i právo na přístup k soudu, není absolutní a může podléhat omezením, především těm, která upravují přípustnost opravných prostředků. I toto právo totiž ze své podstaty podléhá právní úpravě státu, která se nachází v prostoru jeho uvážení (*García Manibardo* proti Španělsku, viz výše, § 36; a *Mortier* proti Francii, rozhodnutí ze dne 31. 7. 2001, č. 42195/98, § 33). Přijátá opatření nicméně nemohou zasáhnout do samotné podstaty tohoto práva. Kromě toho s čl. 6 odst. 1 Úmluvy budou tato opatření státu slučitelná pouze tehdy, jestliže sledují legitimní cíl a existuje přiměřená proporcionalita mezi použitým opatřením a sledovaným cílem (viz rozsudek *Guérin* proti Francii, rozhodnutí ze dne 29. 7. 1998, Sběrka rozsudků a rozhodnutí 1998–V, § 37).

34. Slučitelnost vnitrostátních opatření s právem na přístup k soudu garantovaným čl. 6 odst. 1 Úmluvy závisí na jednotlivých okolnostech případu. Je třeba vzít v potaz souhrn procesu vedeného u vnitrostátních soudů a roli dovolání s přihlédnutím ke skutečnosti, že podmínky a náležitosti mimořádných opravných prostředků mohou být stanoveny přísněji, než je tomu v případě odvolání (viz mj. *Khalfaoui proti Francii*, č. 34791/97, ESLP 1999–IX, § 37; a *Běleš a další proti České republice*, rozhodnutí ze dne 12. 11. 2002, č. 47273/99, § 62).

35. Soud připomíná, že jeho úkol spočívá v ověření, zda odmítnutí dovolání pro nepřípustnost nepředstavovalo ohrožení samotné podstaty práva na přístup stěžovatele k soudu. Aby tak učinil, nejdříve se musí zabývat otázkou, zda podmínky přípustnosti dovolání sledovaly legitimní cíl a následně se zaměřit na posouzení proporcionality přijatých omezení (viz, mezi mnoha jinými, *Brualla Gómez de la Torre proti Řecku*, rozhodnutí ze dne 19. 12. 1997, Sběrka rozsudků a rozhodnutí 1997–VIII, § 33; a *Papaoannou proti Řecku*, rozhodnutí ze dne 2. 6. 2016, č. 18880/15, § 49).

36. Co se týká účelu napadeného ustanovení, Soud upozorňuje na svoji dřívější judikaturu ve vztahu k dovolání (...). Smysl zákonného požadavku na formulaci právní otázky v textu dovolání je dvojitý. Jasně formulovaná právní otázka má v první řadě naznačit řešení daného případu požadované odvolatelem a za druhé pak její znění představuje obecný právní závěr aplikovatelný v obdobných případech v budoucnu. Smyslem zákonného požadavku je tedy chránit zájem účastníka řízení, dosáhnout v případě potřeby změny napadeného rozhodnutí a také respektovat funkci Nejvyššího kasačního soudu.

37. Soud má tudíž za to, že omezení zavedená § 366 bis občanského soudního řádu sledují legitimní cíl a neodporují ani požadavkům na právní jistotu, ani na řádný výkon spravedlnosti (*Kemp a ostatní proti Lucembursku*, rozhodnutí ze dne 24. 4. 2008, č. 17140/05, § 53).

38. Zůstává proto určit, zda tento požadavek na formulaci právních otázek odpovídá ve své podstatě podmínce proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným cílem (viz, mezi mnoha jinými, *Edificaciones March Gallego S. A. proti Španělsku*, rozhodnutí ze dne 19. 2. 1998, Sběrka rozsudků a rozhodnutí 1998–I, § 34). Soud již několikrát v minulosti rozhodl, že příliš formalistický výklad podmínek přípustnosti opravného prostředku může porušit právo na přístup k soudu (*Běleš a ostatní proti České republice*, viz výše, § 69; *Zvolský a Zvolská proti České republice*, č. 46129/99, ESLP 2002–IX, § 55; *Viard proti Francii*, ze dne 9. 1. 2014, č. 71658/10, § 38). Soud se proto musí zabývat způsobem, jakým stěžovatel formuloval svoje dovolání a z jakých důvodů bylo toto následně odmítnuto.

39. Ve své stížnosti stěžovatel poukazuje na porušení, resp. nesprávnou aplikaci zákona č. 223/1991. Především v této souvislosti zdůrazňuje, že vyjmutí vedoucích pracovníků z působnosti tohoto zákona je v rozporu se Směrnicí Rady (ES) 98/59 o sblížení právních předpisů členských států týkajících se hromadného propouštění. K podložení svého tvrzení odkazuje na judikaturu Soudu.

40. V závěru svého dovolání stěžovatel nevymezil právní otázku, která by se měla vztahovat k domněle porušené právní zásadě. Ve svých závěrech poté, co shrnuje svoje úvahy, žádá Nejvyšší kasační soud o zrušení rozhodnutí Odvolacího soudu v Miláně a o vyslovení právního názoru, který by byl pro tento soud závazný.

41. Nejvyšší kasační soud dovolání stěžovatele z důvodu chybějící formulace právní otázky odmítl. Připomenul přitom svou ustálenou judikaturu, dle které by v situaci, kdy by právní otázka byla vyvozována implicitně ze znění dovolání, docházelo k porušení požadavků § 366bis občanského soudního řádu.

42. Soud konstatuje, že stěžovatel v závěru svého dovolání skutečně opomněl formulovat právní otázku tak, jak je požadováno výše uvedeným ustanovením, které odpovídá oprávněným požadavkům (viz výše, § 37). Dle Soudu nevyžaduje ukončení dovolání syntézou shrnující předestřené úvahy a vysvětlující právní princip, který dovolatel považuje za porušený, žádné zvláštní úsilí ze strany dovolatele. Rozhodnutí Nejvyššího kasačního soudu o nepřipustnosti dovolání stěžovatele tudíž nelze považovat za příliš formalistické, které by ve svém důsledku ohrožovalo podstatu výkonu práva stěžovatele na přístup k soudu (viz, *a contrario*, Kemp a ostatní, viz výše, § 59; RTBF proti Belgii, č. 50084/06, ESLP 2011, § 71).

43. Nadto, oproti závěrům Soudu v rozhodnutí Běleš a ostatní (viz výše, § 63), v tomto případě mohli stěžovatel a jeho právní zástupce předem vyhodnotit svoje vyhlídky na přípustnost dovolání vzhledem k tomu, že tato se odvíjí od početné vnitrostátní judikatury, v níž Nejvyšší kasační soud požadoval v závěru každého dovolání výslovně formulovat právní otázky, které mají být „klíčem k předestíraným úvahám (...) a umožnit kasačnímu soudu jejich zodpovězení ustálením „regula iuris“ (...) aplikovatelným v obdobných případech“.

44. Soud konstatuje, že pravidlo aplikované Nejvyšším kasačním soudem pro posouzení přípustnosti dovolání stěžovatele nevyplývá pouze z judikatury, nýbrž je stanoveno § 366bis občanského soudního řádu [viz, *a contrario*, Kemp a ostatní, viz výše, § 52; a Dattel proti Lucembursku (č. 2), rozhodnutí ze dne 30. 7. 2009, č. 18522/06, § 37].

45. V tomto bodě Soud rovněž připomíná, že tato podmínka přípustnosti byla zavedena k 2. 2. 2006, tj. před podáním dovolání stěžovatelem dne 13. 11. 2007. Právní zástupce stěžovatele tedy mohl a měl znát své povinnosti v dané věci vycházejíc z výše uvedeného ustanovení a judikatury Nejvyššího kasačního soudu, která byla dostatečně jasná a jednotná (viz *Levages Prestations Services* proti Francii, rozhodnutí ze dne 23. 10. 1996, Sbirka rozsudků a rozhodnutí 1996–V, § 42). Soud dále připomíná, že advokáti oprávněni zastupovat strany před italským Nejvyšším kasačním soudem musí být povinně zapsáni ve speciálním seznamu, a to na základě potřebných profesních schopností [viz, *a contrario*, Dattel proti Lucembursku (č. 2), viz výše, § 43].

47. Za těchto okolností Soud shledává, že stěžovatelovo právo na přístup k soudu nebylo nepřiměřeně dotčeno a že podstata tohoto práva nebyla zasažena. Nedošlo proto k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

(Zpracovala Helena Dvořáková)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

1. září 2016

VĚC WENNER

(rozsudek ve věci Wenner proti Německu, stížnost č. 62303/13)

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 3 odst. 1

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 7 odst. 2 a čl. 31 Listiny základních práv a svobod

§ 2 odst. 2, § 16 odst. 6 a 7, § 27 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

§ 23 vyhlášky 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

§ 28 odst. 2 písm. c), e), § 29 odst. 2 písm. e) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů

Klíčová slova:

Nelidské zacházení – podmínky ve věznicích – lékařská péče – lékařské vyšetření – léčba – ochrana zdraví – osoba ve zranitelném postavení – spravedlivé zadostiučinění

Posouzení vhodné léčby drogově závislé osoby ve výkonu trestu odnětí svobody

Autorský komentář:

Evropský soud pro lidská práva se v předkládaném rozhodnutí zabývá otázkou, jak musí státy postupovat při poskytování zdravotní péče osobám ve výkonu trestu odnětí svobody a při výběru vhodné léčby. Dospěl mimo jiné k závěru, že vzhledem ke zranitelnosti stěžovatelů zbavených osobní svobody je na vládě žalovaného státu, aby předložila věrohodné a přesvědčivé důkazy prokazující, že předmětnému stěžovateli byla ve věznicích poskytnuta komplexní a odpovídající zdravotní péče. V posuzovaném případě se konkrétně jednalo o vhodnost substituční léčby drogově závislosti.

Otázka poskytování zdravotní péče ve věznicích je velmi aktuální i v kontextu České republiky. Nedávno se jí zabýval Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2478/2015. V něm mj. uvedl, že porušení povinnosti zajistit vězni včasné poskytnutí odpovídající zdravotní péče je nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při

výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád). Samotné poskytování zdravotní péče vězni ze strany lékařů Vězeňské služby však již výkonem veřejné moci není (srov. rozsudek NS ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 30 Cdo 170/2014, uveřejněný pod číslem 57/2015 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Pokud se týče substituční léčby drogové závislosti, v České republice je využívána, a to i v některých věznicích. Podle údajů Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti ji však umožňuje pouze deset věznic. Není tak zřejmé vyloučeno, že by se i v České republice mohl udát podobný případ jako v nyní předkládaném rozhodnutí.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel, pan Wenner, byl v době podání stížnosti zbaven osobní svobody ve věznici Kaisheim. Tvrdil, že odmítnutím poskytnutí substituční léčby drogové závislosti v době jeho uvěznění, a tím, že bylo odmítnuto posouzení nutnosti takové léčby externím odborným lékařem, byl porušen čl. 3 Úmluvy.

Stěžovatel je od roku 1973, kdy mu bylo 17 let, trvale závislý na heroinu. Od roku 1975 trpí hepatitidou C a od roku 1988 je HIV pozitivní. Je 100% invalidní a od roku 2001 pobírá invalidní důchod. Snažil se zbavit své závislosti na heroinu pomocí různých způsobů léčby, z nichž žádný nebyl úspěšný. Od roku 1991 do roku 2008 byla závislost stěžovatele léčena substituční léčbou předepsanou lékaři, pod jejich dohledem. Od roku 2005 stěžovatel snížil dávky substituční látky (Polamidonu) a užíval navíc k této látce heroin.

V roce 2008 byl stěžovatel zatčen pro podezření z obchodování s drogami a vzat do vazby v Kaisheimu, kde byla jeho substituční léčba přerušena proti jeho vůli. V červnu 2009 byl stěžovatel odsouzen celkem k šesti letům odnětí svobody. Soud dále nařídil pobyt stěžovatele v odvykacím zařízení, který měl proběhnout po šesti měsících pobytu ve vězení. Stěžovateli stále nebyla poskytnuta substituční léčba jeho závislosti na heroinu. V prosinci 2009 byl převezen do drogového rehabilitačního centra v Grünzburgu v Bavorsku, kde prodělal léčbu závislosti založenou na abstinenci, bez substituční léčby. Stěžovatel byl převezen zpět do věznice v dubnu 2010.

Stěžovatel v červenci získal posudek vypracovaný na jeho žádost externím lékařem specializujícím se na léčbu drogové závislosti (B.). Posudek byl vypracován na základě písemných závěrů externího lékaře interní medicíny (H.), který stěžovatele před tím vyšetřil, a vězeňského lékaře Kaisheimu. Lékař B. však neměl možnost stěžovatele osobně vyšetřit. B. konstatoval že z lékařského hlediska je poskytnutí substituční léčby stěžovateli nutné. Vysvětlil, že v souladu s pokyny spolkové lékařské komory k substituční léčbě drogově závislých (Richtlinien der Bundesärztekammer

zur Durchführung der substituionsgestützten Behandlung Opiatabhängiger) je substituční terapie mezinárodně uznávaná jako nejlepší možná léčba dlouhotrvajících závislostí na drogách. Detoxikace způsobuje pro dotyčnou osobu velkou fyzickou zátěž a extrémní stres a měla by být používána pouze v případech krátké závislosti. Substituční léčba bránila zhoršení pacientova zdravotního stavu a předcházela ohrožení jeho zdraví, které vzrostlo zejména po nucené abstinenci ve vězení. Dále substituční léčba bránila šíření infekčních nemocí jako HIV a hepatitida C.

Dne 6. června 2011 stěžovatel požádal vězeňskou správu věznice Kaisheim o léčbu závislosti Diamorphinem, Polamidonem nebo jinou substitucí heroínu. Případně žádal, aby otázka, zda potřebuje substituční léčbu, byla posouzena specialistou na drogové závislosti. Stěžovatel tvrdil, že substituční léčba je podle pokynů spolkové lékařské komory jedinou adekvátní léčbou jeho nemoci. Dále tvrdil, že jak bylo potvrzeno doktorem H., vážná chronická bolest, kterou stěžovatel trpěl, mohla být substituční léčbou podstatně zmírněna, jak tomu bylo u jeho předchozí substituční léčby. Poté, co byl závislý na heroínu skoro čtyřicet let, nemá téměř žádnou šanci vést po propuštění z vězení život zcela bez návykových látek. Jeho zdraví by proto mohla více prospět substituční léčba. Když takovouto léčbu podstoupil v minulosti, byl schopen vést relativně normální život a dokončit výcvik jako softwarový inženýr. Stěžovatel dále odkazoval na názor doktora B. a tvrdil, že potřebuje léčbu žloutenky, kterou však vzhledem k jeho špatnému fyzickému a mentálnímu zdraví nelze provést bez současné substituční léčby.

Poté, co bylo první rozhodnutí vězeňské správy, kterým byla žádost stěžovatele zamítnuta, soudem zrušeno pro nedostatek odůvodnění, vězeňská správa dne 16. ledna 2012 opět žádost stěžovatele zamítla.

Dne 28. března 2012 se Zemský soud v Augsburgu ztotožnil s důvody vězeňské správy a zamítl opravný prostředek stěžovatele. Soud dodal, že nebylo nutné získat posudek experta na drogovou závislost. Vězeňští lékaři věznice Kaisheim měli dostatečnou odbornost k rozhodnutí o nutnosti substituční léčby, bez ohledu na fakt, že v uvedeném vězení tato léčba nikdy nebyla použita.

Dne 9. srpna 2012 odvolací soud v Mnichově zamítl odvolání jako neopodstatněné. Podle názoru soudu stěžovatel neprokázal, že substituční léčba byla jediná možná léčba, kterou potřeboval. Neprokázal ani, že vězeňští lékaři nebyli dostatečně kvalifikováni k rozhodnutí o nutnosti použití heroinové substitute. Námitka stěžovatele proti rozhodnutí odvolacího soudu byla odmítnuta.

Dne 10. dubna 2013 se Spolkový ústavní soud bez odůvodnění odmítl zabývat ústavní stížností stěžovatele (sp. zn. 2 BvR 2263/12).

V listopadu 2014 vězeňská správa zamítla novou žádost stěžovatele, aby mu byla při přípravě na propuštění z vězení poskytnuta substituční léčba. Stěžovatelovu právnímu zástupci bylo doporučeno, aby zajistil, že stěžovatel bude okamžitě po propuštění převezen na kliniku pro léčbu závislostí, aby mu bylo zabráněno předávkovat se heroínem, jakmile bude na svobodě.

Dne 4. prosince 2014 byl stěžovatel propuštěn. Když byl o den později vyšetřován lékařem, byl jeho test na metadon a kokain pozitivní. Lékař potvrdil, že stěžovatel bude od 8. prosince 2014 dostávat substituční léčbu.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

Tvrzené porušení článku 3 Úmluvy

38. Stěžovatel namítal, že odmítnutí poskytnout mu substituční léčbu ve věznici, které mu způsobilo značné bolesti a poškodilo jeho zdraví, a odmítnutí posouzení nutnosti použití substituční léčby externím odborným lékařem, byly nelidským zacházením. Odkázal na čl. 3 Úmluvy, který zní:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

Posouzení Soudu

a) Rekapitulace rozhodujících principů

54. Soud připomíná, že zacházení s obětí musí dosáhnout určité minimální úrovně závažnosti, aby spadalo do působnosti zákazu obsaženého v čl. 3 Úmluvy. Posouzení této minimální míry závažnosti je relativní, záleží na všech okolnostech případu, kterými jsou délka tohoto zacházení, jeho fyzické a psychické účinky a v některých případech i pohlaví, věk a zdravotní stav oběti (viz, *inter alia*, Blokhin proti Rusku, č. 47152/06, rozsudek velkého senátu ze dne 23. 3. 2016, § 135).

55. Soud dále připomíná, že čl. 3 Úmluvy státům ukládá pozitivní závazek zajistit, že osoba je zadržena za podmínek, které jsou slučitelné s respektem k lidské důstojnosti, že způsob a metoda zadržení nevystaví jednotlivce strádání nebo utrpení přesahujícímu nevyhnutelnou míru útrap spojenou se zadržením a že s ohledem na praktické aspekty zbavení osobní svobody jsou adekvátně zajištěny zdraví a celkový stav člověka, a to kromě jiného zejména zajištěním požadované lékařské péče a léčby (viz Kudła proti Polsku, č. 30210/96, rozsudek velkého senátu ze dne 26. 10. 2000, § 94, ESLP 2000-XI; McGlinchey a ostatní proti Spojeném království, č. 50390/99, rozsudek ze dne 29. 4. 2003, § 46, ESLP 2003-V; a Farbtuhs proti Lotyšsku, č. 4672/02, rozsudek ze dne 2. 12. 2004, § 51). V této souvislosti zůstává nejsložitějším zhodnocení „přiměřenosti“ lékařské péče. Léčba poskytovaná ve vězeňských zařízeních musí být vhodná, tj. na úrovni srovnatelné s léčbou, kterou se státní orgány zavázaly poskytovat populaci jako celku. To nicméně neznamená, že každému zadrženému musí být zaručena stejná úroveň léčby, jaká je dostupná v nejlepších zdravotnických zařízeních mimo věznici (viz *inter alia*, Blokhin, citováno výše, § 137).

56. Soud v této souvislosti objasnil, že je nezbytné, aby vězeň, který trpí vážnou nemocí, podstoupil vhodné vyšetření svého stávajícího zdravotního stavu odborní-

kem na dané onemocnění, aby mu mohla být poskytnuta vhodná léčba (srov. Keenan proti Spojenému království, č. 27229/95, rozsudek ze dne 3. 4. 2001, § 115–116, ESLP 2001-III, týkající se duševně nemocného vězně; Khudobin proti Rusku, č. 59696/00, rozsudek ze dne 26. 10. 2006, § 95–96, ESLP 2006-XII, který se týká vězně trpícího několika chronickými onemocněními, včetně žloutenky typu C a HIV, a Testa proti Chorvatsku, č. 20877/04, rozsudek ze dne 12. 7. 2007, § 51–52, který se týká vězně trpícího chronickou žloutenkou typu C).

57. Vězeňská správa musí vězni nabídnout léčbu odpovídající onemocnění nebo onemocněním, která byla vězni diagnostikována (viz Poghosyan proti Gruzii, č. 9870/07, rozsudek ze dne 24. 2. 2009, § 59), předepsanou příslušnými lékaři (viz Xiros proti Řecku, č. 1033/07, rozsudek ze dne 9. 9. 2010, § 75). V případě, že se názory lékařů na nezbytnou léčbu, která by vhodným způsobem zajistila zdraví vězně, liší, může být pro dodržení pozitivních závazků vyplývajících z čl. 3 Úmluvy nezbytné, aby orgány vězeňské správy a vnitrostátní soudy získaly další informace od specializovaného odborníka (srov. Xiros, citovaný výše, § 87 a 89–90; a Budanov proti Rusku, č. 66583/11, rozsudek ze dne 9. 1. 2014, § 73). Odmítnutí umožnit nezávislé specializované lékařské vyšetření na žádost vězně trpícího vážnou nemocí je skutečnost, kterou Soud při posouzení dodržení čl. 3 bere v úvahu (srov. například Sarban proti Moldavsku, č. 3456/05, rozsudek ze dne 4. 10. 2005, § 90).

58. Soud dále opakuje, při vědomí subsidiární povahy své role, že není jeho úlohou rozhodovat o otázkách spadajících výlučně do oblasti odbornosti lékařských specialistů a určovat, zda stěžovatel skutečně potřeboval určitou léčbu, nebo zda volba léčebných metod náležitě zohledňovala potřeby stěžovatele (viz Ukhan proti Ukrajině, č. 30628/02, rozsudek ze dne 18. 12. 2008, § 76; a Sergey Antonov, č. 40512/13, rozsudek ze dne 22. 10. 2015, § 86). Nicméně vzhledem ke zranitelnosti stěžovatelů zbavených osobní svobody je na vládě, aby předložila věrohodné a přesvědčivé důkazy prokazující, že předmětnému stěžovateli byla v detenci poskytnuta komplexní a odpovídající zdravotní péče (viz Sergey Anotnov, ibid.).

b) Aplikace uvedených principů na nyní posuzovaný případ

59. Soud má nyní určit, zda ve světle výše uvedených principů žalovaný stát dodržel svůj pozitivní závazek podle čl. 3 Úmluvy – zabezpečit, že stěžovatelům zdravotní stav byl během jeho zadržení vhodně zajištěn tím, že mu byla poskytnuta potřebná lékařská péče na úrovni srovnatelné s tou, kterou se státní orgány zavázaly poskytovat osobám na svobodě.

60. Soud zjistil, že mezi účastníky je sporné, jestli s ohledem na okolnosti případu měla být substituční léčba považována za nezbytnou lékařskou péči, která musela být stěžovateli poskytnuta, aby stát dodržel svůj výše popsáný závazek.

61. Soud uznává, že státy mají prostor pro uvážení, pokud jde o volbu mezi různými vhodnými typy léčby onemocnění vězně. To platí zejména tehdy, pokud lékař-

ský výzkum nevede k jasnému zjištění, který ze dvou nebo více způsobů léčby je pro dotyčného pacienta vhodnější. Soud si je s ohledem na dokumenty, které mu byly předloženy, vědom skutečnosti, že substituční léčba metadonem znamená nahrazení nelegální drogy syntetickým opiátem. Ačkoliv je substituční léčba drogově závislých v členských státech Rady Evropy v posledních letech čím dál rozšířenější, opatření k léčbě drogových závislostí jsou stále předmětem sporů. Prostor pro uvážení států, pokud jde o volbu léčby onemocnění vězně, se v zásadě uplatní také na volbu mezi léčbou drogové závislosti orientovanou na abstinenci a mezi substituční léčbou a na nastavení obecné politiky v této oblasti, za podmínky, že stát zajistí, že jsou dodrženy standardy stanovené Úmluvou pro poskytování léčebné péče ve vězení.

62. Soud je toho názoru, že v nyní posuzovaném případě nemusí rozhodnout, zda stěžovatel skutečně potřeboval substituční léčbu. Spíše musí určit, zda žalovaný stát poskytl důvěryhodné a přesvědčivé důkazy prokazující, že zdravotní stav stěžovatele a vhodná léčba byly řádně posouzeny a že stěžovateli byla následně ve vězení poskytnuta komplexní a odpovídající léčba.

63. V této souvislosti soud poznamenává, že existuje celá řada silných ukazatelů, podle kterých substituční léčba může být považována za nutnou léčbu pro stěžovatele. Předně, mezi stranami je nesporné, že stěžovatel je zjevně a dlouhodobě závislý na drogách. V době rozhodné pro rozhodnutí vnitrostátních orgánů byl závislý na heroinu asi čtyřicet let. Všechny jeho pokusy zbavit se závislosti, včetně pěti pobytů v odvykacích zařízeních (*in-house drug rehabilitation therapies*), selhaly. S ohledem na tyto okolnosti sám vnitrostátní soud potvrdil (v řízení souvisejícím s nyní projednávaným případem), že už nelze očekávat, že by stěžovatel byl vyléčen ze své drogové závislosti nebo že by mu na delší dobu bylo zabráněno v tom, aby se ke zneužívání drog navrátil (...). Dále je nesporné, že stěžovatel trpěl chronickou bolestí spojenou s dlouhodobým užíváním drog a s polyneuropatií.

64. ... Stěžovatelova závislost na heroinu byla sedmáct let (od roku 1991 do roku 2008) léčena předepsanou a kontrolovanou substituční léčbou. Soud v této souvislosti poznamenává, že podle příslušných vnitrostátních pravidel, tj. podle pokynů spolkové lékařské komory k substituční léčbě drogově závislých ze dne 19. února 2010, přijatých v souladu s čl. 5 odst. 11 vyhlášky o předepisování narkotik (*im Einklang mit § 5 Abs. 11 Betäubungsmittel-Verschreibungsverordnung erlassenen Richtlinien der Bundesärztekammer zur Durchführung der substituti-onsgestützten Behandlung Opiatabhängiger vom 19. Februar 2010*), je závislost na opiátech vážná chronická choroba vyžadující léčbu. Dále je vysvětleno, že substituční léčba je vědecky ověřená léčba závislosti na opiátech (...). Podle studie objednané spolkovým ministerstvem zdravotnictví má být substituční léčba drogové závislosti považována za zavedenou a nejlepší možnou léčbu (...). Statistická data předložená Soudu totiž ukazují, že programy substituční léčby v rozhodné době ... probíhaly již ve 41 ze 47 členských států Rady Evropy a 30 ze 47 států tuto léčbu poskytovaly vězňům (...).

65. Soud dále zjistil, že vláda nezpochybnila, že substituční terapie je v zásadě v německých věznicích dostupná, stejně jako mimo věznice, a že je v praxi poskytována v několika spolkových zemích kromě Bavorska. Příslušná ustanovení vnitrostátních právních předpisů [čl. 13 zákona o omamných látkách (*Betäubungsmittelgesetz*) ve spojení s čl. 5 vyhlášky o předepisování narkotik (*Betäubungsmittel-Verschreibungsverordnung*) a čl. 8 pokynů spolkové lékařské komory k substituční léčbě drogově závislých] zejména stanovují, že v případě uvěznění má být institucí, ve které je pacient umístěn, zajištěna kontinuita substituční léčby zahájené mimo vězení.

66. Soud v této souvislosti poznamenává, že tento přístup je v souladu s normami stanovenými Radou Evropy, pokud jde o zdravotní péči ve vězení. Standard CPT i doporučení Výboru ministrů Rec (2006) 2 o Evropských vězeňských pravidlech (která však nejsou konkrétně zaměřena na substituční léčbu), stejně jako doporučení Výboru ministrů č. R (98) 7, týkající se etických a organizačních otázek zdravotní péče ve vězeních, stanovují zásadu rovnocennosti péče. Podle této zásady mají vězni nárok na léčbu srovnatelnou s tou, které se dostává pacientům mimo vězení, a mají mít přístup ke zdravotnickým službám dostupným v dané zemi bez diskriminace z důvodu jejich právního postavení (... viz odst. 55 výše).

67. Soud dále uvádí, že substituční léčbu považovali za nezbytnou pro stěžovatele nejen lékaři, kteří mu ji předepsali před jeho zadržením. Externí internista pověřený vězeňskou správou, H., který stěžovatele osobně vyšetřil, navrhl, aby vězeňská lékařská služba, která nepovažovala poskytnutí takové léčby stěžovateli za nezbytné, svůj postoj k poskytnutí substituční léčby stěžovateli přehodnotila (...). Navíc lékař specializující se na léčbu drogové závislosti, B., rovněž potvrdil, ačkoliv pouze na základě písemných poznatků doktora H., že z lékařského hlediska je poskytnutí substituční léčby stěžovateli nutné (...).

68. Soud dodává, že silná domněnka, že substituční léčba může být považována za nezbytnou lékařskou péči pro stěžovatele, byla následně ještě podpořena skutečností, že stěžovateli byla znovu předepsána a poskytnuta substituční léčba poté, co byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody.

69. Soud v této souvislosti odkazuje na svoji judikaturu, podle které je na vládě, aby poskytla přesvědčivé důkazy prokazující, že předmětný stěžovatel obdržel při zbavení osobní svobody komplexní a vhodnou lékařskou péči (viz odst. 58 výše). Soud poznamenává, že terapie zaměřená na abstinenci představovala radikální změnu v léčbě, kterou stěžovatel dostával sedmáct let před svým zadržením, a že vnitrostátní soudy na základě názoru vyšetřujících lékařů v centru léčby drogové závislosti usoudily, že tato terapie selhala. Soud shledal, že za těchto okolností měly vnitrostátní orgány povinnost přezkoumat s obzvláštní pečlivostí, zda bylo pokračování v terapii zaměřené na abstinenci možno považovat za vhodné.

70. V této souvislosti Soud posuzoval argument vnitrostátních orgánů, že v době, kdy byl stěžovatel převezen z centra léčby drogové závislosti do vězni-

ce Kaisheim, kde žádal o substituční léčbu, nebyla mu už substituční léčba poskytována několik měsíců a netrpěl už fyzickými abstinenciními příznaky. Podle názoru Soudu však tento argument nesvědčí proti možné nezbytnosti substituční léčby. Zdravotní stav stěžovatele ve vězení byl charakterizován zejména chronickou bolestí, kterou trpěl nezávisle na dřívějších abstinencičních příznacích. Z materiálů předložených Soudu navíc vyplývá, že léčba Polamidonem byla přerušena proti vůli stěžovatele, a zjevně v rozporu s tím, co stanovují výše zmíněné pokyny spolkové lékařské komory k substituční léčbě drogově závislých Vnitrostátní orgány se nemohou odvolávat na situaci, kterou samy způsobily. Navíc vzhledem k tomu, že léčba zaměřená na abstinenci selhala jak z pohledu ošetřujících lékařů v centru pro léčbu drogových závislostí, tak z pohledu vnitrostátních soudů (...), bylo na vnitrostátních orgánech, aby znovu posoudily, která léčba je pro stěžovatele vhodná.

71. Soud se dále domnívá, že jeho výše uvedené závěry nejsou zpochybněny argumentem vlády, že substituční léčba by byla v rozporu s cílem uzdravit stěžovatele tím, že bude ve vězení donucen překonat svoji závislost, a tím mu bude umožněno žít po propuštění život bez nelegálních drog. Soud je toho názoru, že uvedený cíl je v zásadě legitimní a může být posuzován při určování nutné léčby drogově závislých. Nicméně Soud poznamenává, že v případě stěžovatele samy vnitrostátní orgány, před tím, než stěžovateli v předmětném řízení odmítly substituční léčbu, dospěly k závěru, že s ohledem na jeho dlouhodobou drogovou závislost nelze rozumně očekávat, že uvedeného cíle bude dosaženo. Zejména odvolací soud, když potvrzoval ukončení stěžovatelovy léčby v detoxikačním zařízení, po konzultaci s ošetřujícími lékaři stěžovatele usoudil, že nelze očekávat, že by stěžovatel mohl být ze své drogové závislosti vyléčen (...).

72. Závěry vnitrostátních orgánů jsou v tomto směru rovněž potvrzeny lékařským výzkumem, podle kterého je trvalá abstinence v případě závislosti na opiátech vzácný jev a je namísto pokoušet se o ni pouze pokud je pacient motivován jí dosáhnout (...), což zjevně nebyl případ stěžovatele v rozhodné době. Odmítnutí substituční léčby proto nemůže být založeno na uvedeném nedosažitelném cíli.

73. Soud dále bere na vědomí argument vlády, že poskytnutí substituční léčby stěžovateli by ohrozilo jeho život a zdraví, neboť mohl ve vězení konzumovat ještě nelegální drogy. Podle podání vlády proto také stěžovatel nespĺňoval podmínky substituční léčby podle čl. 5 odst. 2 vyhlášky o předepisování narkotik (*Betäubungsmittel-Verschreibungsverordnung*). Soud se domnívá, že uvedený argument je poněkud v rozporu s jiným argumentem vnitrostátních orgánů uvedeným v souvislosti s jejich odmítnutím poskytnout substituční léčbu, a sice, že bylo velice obtížné získat ve vězení opiáty. V každém případě Soud poznamenává, že se zdá, že uvedené riziko bylo zvládnutelné, a to dokonce i v předchozích sedmnácti letech, ve kterých stěžovatel dostával substituční léčbu mimo vězení. Naopak riziko způsobené životem a zdravím narkomana, který byl propuštěn z vězení bez substituční léč-

by, uznala i vězeňská správa (...). Soud proto shledal, že ani tento aspekt nezbyl vnitrostátní orgány povinnosti detailně zkoumat vhodné způsoby léčby stěžovatele.

74. Soud si je vědom, že lékařská péče ve vězení může být pro vnitrostátní orgány spojena s náročnými úkoly a problémy, zejména s těmi, které souvisí s bezpečností. Vláda však nepředložila žádné argumenty pro závěr, že poskytnutí substituční léčby stěžovateli by nebylo slučitelné s praktickými požadavky věznic. Naopak, jak zdůraznil odborný lékař B., uvedená léčba by v zájmu ostatních spoluvězňů a společnosti jako celku pomohla zabránit šíření infekčních nemocí jako HIV nebo žloutenka typu C, kterými stěžovatel trpěl. Soud dále souhlasí, že poskytnutí uvedené léčby by mohlo sloužit k zamezení obchodování s nelegálními drogami a jejich nekontrolovanému užívání ve vězení.

75. Dále Soud zdůrazňuje, že aby stát vyhověl svému pozitivnímu závazku zabezpečit, aby byl zdravotní stav vězně přiměřeně zajištěn, je nezbytné adekvátně posoudit zdravotní stav vězně, což v případě vážných nemocí vyžaduje konzultaci se specialistou (viz odst. 56 výše). Zadrženému musí být ve spolupráci s expertem rovněž určena a poskytnuta nezbytná léčba, která bude na jeho zdravotní stav adekvátně působit. V této souvislosti Soud poznamenává, že důležitost spoléhání se na externí odborné lékaře poskytující drogově závislým specializovanou pomoc za účelem poskytnutí vhodné léčby vězňům je rovněž zdůrazněna v Doporučení Výboru ministrů č. R (98) 7, které se týká etických a organizačních aspektů zdravotní péče ve vězení (...).

76. V nyní posuzovaném případě nemůže Soud než poznamenat, že vnitrostátní orgány měly k dispozici skutečnosti, které zřetelně naznačovaly, že substituční léčba by mohla být pro stěžovatelův zdravotní stav vhodná. Kromě toho, jak bylo vysvětleno výše (viz odst. 67), po ukončení léčby zaměřené na abstinenci pro její neúspěch byly vnitrostátní orgány konfrontovány s názory několika lékařů na otázku nezbytné léčby, která má být stěžovateli poskytnuta, a to včetně specialistů na léčbu závislosti na drogách, které se lišily od názorů specializovaných lékařů internistů, kteří stěžovatele léčili ve vězení a ... v odvykacím zařízení. Soud dále v této souvislosti poznamenává, že je nesporné, že vězňům ve věznici Kaisheim nebyla nikdy poskytnuta substituční léčba.

77. Za těchto okolností Soud usoudil, že aby bylo zajištěno, že stěžovatel obdrží ve vězení nezbytnou léčbu, vnitrostátní orgány, zejména soudy, měly povinnost včas a s pomocí nezávislých lékařů kvalifikovaných v oblasti léčby drogové závislosti ověřit, zda stěžovatelovy potíže budou vhodně léčeny i bez takové léčby. Nicméně není zřejmé, že by vnitrostátní orgány, s pomocí lékařských expertů a s přihlédnutím ke kritériím stanoveným relevantními vnitrostátními právními předpisy a pokyny, nutnost substituční léčby zkoumaly. Přes stěžovatelovu předchozí substituční léčbu trvající sedmáct let vnitrostátní orgány nijak nereagovaly na názory externích lékařů H. a B. o nezbytnosti zvážení opětovného poskytnutí substituční léčby stěžovateli.

78. Pokud se týká účinků odmítnutí substituční léčby stěžovateli, Soud, s přihlédnutím k materiálům, jež mu byly předloženy, uzavřel, že odnětí drogy osobě dlouhodobě závislé na opiátech jí způsobuje vážné fyzické obtíže a extrémní psychickou zátěž, která může vést k porušení čl. 3. Soud poznamenává, že i když bylo zjištěno, že stěžovatel již netrpěl fyzickými abstinenci příznaky, které se objevují na začátku nucené abstinence, dokumentace předložená Soudu – byť omezená – zejména posudek externího lékaře H., vede k závěru, že chronická bolest, kterou stěžovatel trpěl v relevantní době, mohla být účinněji zmírněna substituční léčbou než pomocí léků proti bolesti, které dostával. Nebylo rovněž zpochybněno, že bolest nohou, krku a páteře byla taková, že přinejmenším po část svého uvěznění (asi po tři a půl roku) strávil stěžovatel většinu času na lůžku. Soud dále připouští, že jeho utrpení bylo zvýšeno skutečností, že si byl vědom existence léčby, která v minulosti účinně zmírnila jeho bolest, ale která mu byla odmítnuta.

79. Soud dále uzavřel, že odmítnutí poskytnout stěžovateli přes jeho zjevnou závislost na opiátech nepřetržitou substituční léčbu mu způsobilo značné duševní utrpení po dlouhou dobu. Stěžovatel rovněž prokázal, že zhoršení jeho již tak špatného zdravotního stavu, zejména jeho chronická bolest, spojené s jeho touhou po heroinu, snížilo jeho schopnost podílet se na společenském životě. S ohledem na tyto skutečnosti je Soud přesvědčen, že fyzické a psychické obtíže, kterými stěžovatel trpěl v důsledku svého zdravotního stavu jako takového, mohly zvýšit nevyhnutelnou míru utrpení spojenou s uvězněním a vést k porušení čl. 3. Vnitrostátní orgány proto měly povinnost řádně posoudit, která léčba byla vzhledem k jeho obtížím adekvátní, aby zajistily, že mu bude poskytnuta adekvátní lékařská péče. Jak bylo popsáno výše, vnitrostátní orgány neprokázaly, že samotná léčba stěžovatele léky proti bolesti byla vzhledem k okolnostem dostatečná.

80. Vzhledem k výše uvedenému Soud uzavřel, že žalovaný stát nepředložil důvěryhodné a přesvědčivé důkazy, které by prokázaly, že stěžovatel při odnětí svobody obdržel zevrubnou a vhodnou lékařskou péči na úrovni srovnatelné s tou, již se vnitrostátní orgány zavázaly poskytovat osobám na svobodě ... Soud přitom vzal v úvahu konkrétní okolnosti případu stěžovatele, který byl dlouhodobě drogově závislý bez reálné šance závislosti se zbavit a který dostával substituční léčbu po mnoho let. V této souvislosti vnitrostátní orgány nepřezkoumaly se zvláštní pečlivostí a s pomocí nezávislého a specializovaného lékařského experta, ... kterou léčbu lze považovat za adekvátní. Žalovaný stát proto nesplnil svůj pozitivní závazek podle čl. 3.

81. Došlo tedy k porušení čl. 3 Úmluvy.

Aplikace článku 41 Úmluvy

82. Článek 41 Úmluvy zní:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstra-

nění důsledků tohoto porušení, Soud přiznává v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

...

85. Pokud jde o stěžovatelem požadovanou náhradu majetkové újmy, Soud zjistil, že z předložených dokumentů vyplývá, že stěžovatel od roku 2001 pobíral invalidní důchod (*Erwerbsunfähigkeitsrente*). Soud nepovažuje za prokázané, že by skutečnost, že stěžovatel ve vězení nemohl pracovat a pobírat mzdu, byla důsledkem odmítnutí substituční léčby. Soud proto zamítl nárok stěžovatele v tomto směru pro nedostatek příčinné souvislosti mezi zjištěným porušením Úmluvy a požadovanou škodou.

86. Pokud jde o nárok stěžovatele na zadostiučinění za nemajetkovou újmu, Soud odkazuje na svá výše uvedená zjištění, že vnitrostátní orgány porušily čl. 3 tím, že dostatečně neprošetřily, jestli stěžovatel, za jehož nemoci jako takové stát není odpovědný, obdržel ve vězení adekvátní lékařskou péči. Soud nechce spekulovat o výsledku řádného posouzení otázky, jaká byla vhodná léčba stěžovatele, a o účincích potenciálně vhodné substituční léčby ve srovnání s léky proti bolesti, které stěžovatel dostával. Soud proto uzavřel, že vzhledem ke konkrétním okolnostem případu, konstatování porušení čl. 3 samo o sobě představuje dostatečné spravedlivé zadostiučinění za utrpenou nemateriální újmu.

...

Z UVEDENÝCH DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přípustnou;

2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 odst. 1 Úmluvy;

3. *Rozhoduje*,

(a) že žalovaný stát je povinen zaplatit stěžovateli do tří měsíců ode dne, kdy se rozsudek stane konečným, podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy 1 801,05 eur (jeden tisíc osm set jedna eur a pět centů), včetně DPH, a jakoukoliv daň, která může být od stěžovatele požadována, pokud jde o náklady a výdaje;

(b) že od uplynutí výše zmíněných tří měsíců až do zaplacení náleží stěžovateli z výše uvedené částky úrok ...

4. *Zamítá* ve zbytku požadavek stěžovatele na spravedlivé zadostiučinění.

(Zpracovali JUDr. Pavel Simon a Mgr. Gabriela Černá)

Tisk a distribuci zajišťuje Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3.
Ročně vycházejí 4 čísla.

Cena základního předplatného je 1 152 Kč bez DPH.

Odpovědná redaktorka: Mgr. PhDr. Marie Novotná, tel. 246 040 417, 603 826 881,
e-mail: marie.novotna@wolterskluwer.com

Administrace předplatného: Wolters Kluwer ČR, a. s.,
U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3

Zákaznická linka: tel. 246 040 400, 246 040 401
e-mail: zakaznicke@wolterskluwer.com

Distribuce: CASUS direct mail, a. s.,
Žilinská 5/2773, 141 00 Praha 4